

SINTEF A12927 - Åpen

RAPPORT

Tid for elevmedvirkning? En undersøkelse av elevrådsarbeid i ungdomskoler og videregående skoler

Brita Bungum og Trond Buland
i samarbeid med Ida Holth Mathiesen og Siri Næss

www.sintef.no

SINTEF Teknologi og samfunn

September 2009

SINTEF Teknologi og samfunn
Innovasjon og virksomhetsutvikling

Postadresse: 7465 Trondheim
Besøksadresse:
S P Andersens veg 5
7031 Trondheim

Telefon: 73 59 03 00
Telefaks: 73 59 12 99

Foretaksregisteret: NO 948 007 029 MVA

SINTEF RAPPORT

TITTEL

**Tid for elevmedvirkning?
En undersøkelse av elevrådsarbeid i ungdomskoler og
videregående skoler**

FORFATTER(E)

Brita Bungum og Trond Buland
I samarbeid med Ida Holth Mathiesen og Siri Næss

OPPDRAGSGIVER(E)

Elevorganisasjonen

RAPPORTNR. SINTEF A12927	GRADERING Åpen	OPPDRAGSGIVERS REF. Ingrid Liland	
GRADER. DENNE SIDE Åpen	ISBN 978-82-14-04843-8	PROSJEKTNR. 500313.00	ANTALL SIDER OG BILAG 42
ELEKTRONISK ARKIVKODE Document5	PROSJEKTLEDER (NAVN, SIGN.) Trond Buland <i>Trond Buland</i>	VERIFISERT AV (NAVN, SIGN.) Sverre K. Nilsen <i>Sverre K. Nilsen</i>	
ARKIVKODE	DATO 2009-09-28	GODKJENT AV (NAVN, STILLING, SIGN.) Sverre K. Nilsen <i>Sverre K. Nilsen</i>	

SAMMENDRAG

Bakgrunnen for denne undersøkelsen er Elevorganisasjonens ønske om å få mer innsikt i hvordan elevrådet fungerer med hensyn til deres stilling i skolen. Det er med andre ord de strukturelle sidene ved elevdemokratiet som er belyst gjennom å se på elevrådets funksjon og de muligheter som elevene her har for reell innflytelse og makt i skoleorganisasjonen. Datagrunnlaget for denne undersøkelsen baserer seg på både kvantitative og kvalitative samfunnsvitenskaplig metode. Vi har gjennomført en spørreundersøkelse til norske ungdoms- og videregående skoler samt kvalitative casestudier ved henholdsvis en ungdomsskole og en videregående skole. Det har vært vektlagt å finne frem til hva som skal til for at elevråd skal være velfungerende. På bakgrunn av denne undersøkelsen ser vi at elevmedvirkning ikke bare kan forstås som noe som kan oppnås gjennom velfungerende elevråd, men at det også innebærer å oppnå velfungerende elevmedvirkning for den enkelte elev i sin læringssituasjon. På samme tid finner vi at elevråd og elevstyrer kan representere elevenes ståsted og perspektiv ovenfor skolens ledelse og være viktige talerør for elevenes rettigheter ovenfor skolens ledelse. Medvirkning i forhold som påvirker egen læringssituasjon skjer gjerne lokalt i den elevens gruppe eller klasse, mens medvirkning gjennom elevråd skjer på sentralt og overordna nivå på skolen gjennom et representativt demokratisk system. Det kan synes som om sterkt fokus og gode læringsresultater og karakterer både i ungdomsskole og ikke minst i videregående skole setter elevrådsarbeidet i tidskonflikt med skolearbeid. At elevrådsarbeid kan komme i konflikt med skolearbeid er også en problemstilling mange av elevene er opptatt av. I rapporten diskuteres denne tidskonflikten og hvordan de påvirker mulighetene for velfungerende elevråd og elevdemokrati

STIKKORD	NORSK	ENGELSK
GRUPPE 1	Evaluering	Evaluation
GRUPPE 2	Utdanning	Education
EGENVALGTE	Elevdemokrati	Student democracy
	Elevråd	School council
	Elevorganisasjonen i Norge	School Student Union of Norway

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Innledning	4
1.1	Elevmedvirkning – problemstillinger som skal belyses	5
2	Gjennomføring og metode	7
2.1	Samtaler og møter med sentrale aktører	7
2.2	Breddeundersøkelsen	7
2.3	Dybdeundersøkelse med casestudie design	8
3	Analyse av resultater fra breddestudien	9
3.1	Elevråd- størrelser og sammensetning	9
3.2	Elevrådsstyrer mest vanlig i videregående	9
3.3	Skolemiljøutvalg	10
3.4	Dårlig kjennskap til Elevombud	11
3.5	Kjennskap Elevorganisasjonen	11
3.6	Hvor ofte møtes elevrådene?	13
3.7	Hva kjennetegner godt elevrådsarbeid?	13
3.7.1	Elevenes engasjement og kjennskap	14
3.7.2	Elevrepresentantene vurderer elevrådsarbeidet mest positivt	14
3.7.3	Vurderinger av kunnskap og motivasjon hos tillitsvalgte	15
3.7.4	Rammer for elevdemokratiet	15
3.7.5	Rektorene mest fornøyd med tid, penger og tilrettelegging for elevrådsarbeid	16
3.7.6	Holdninger til elevrådsarbeid	17
3.7.7	Elevrådet og skolens ledelse	17
3.7.8	Tidsbruk og innflytelse på ulike saker	18
4	Elevmedvirkning som satsingsområde- Den bynære ungdomsskolen	21
4.1	En ny og utvidet modell for elevdemokrati	21
4.2	Elevmedvirkning på læringssituasjonen	22
4.3	Ledelsens forståelse av elevdemokrati ved ungdomsskolen	23
4.4	”Elevrådsarbeid tar mye tid” - elevenes forståelse av elevrådsarbeid	23
4.5	Hvem blir tillitsvalgt da?	24
4.6	Elevenes opplevelse av innflytelse?	25
4.7	De tillitsvalgtes opplevelse av elevdemokratiet ved ungdomsskolen	25
4.8	Kamp om ledervervet	25
4.9	Reell innflytelse eller ”leke demokrati”?	26
4.10	Rollen som tillitsvalgt – verneombud, problemløser og til og med orakel?	26
4.11	Elevrådsarbeid - tidkrevende men artig og lærerikt	27
5	Den videregående skolen i distriktet: Velfungerende elevstyre – uengasjert elevmasse?	28
5.1	Organisering av elevdemokrati	28
5.2	”Vi vet jo ikke så mye om hva elevrådet egentlig gjør” - Yrkesfagelevenes opplevelse av elevrådsarbeid	28
5.2.1	Den gode tillitsleven	29
5.2.2	Elevrådet – gjør det noen forskjell?	29
5.3	”Den som nekter minst, blir valgt” - Elever fra studiespesialisering, dans og idretts opplevelser av elevrådsarbeid	30
5.3.1	Elevrådet – de får vel ikke de helt store sakene?	30
5.4	”Det er vel vi som stort sett gjør jobben” - Elevrådsstyrets opplevelse av elevdemokrati	31

5.4.1	Et engasjert og aktivt elevstyre	32
5.5	”Hvis elevene opplever dette som et skinndemokrati – ja da sliter vi - Ledelsens forståelse av elevdemokrati ved den videregående skolen	33
5.5.1	Skolen trenger gode tillitsvalgte	33
5.5.2	Informasjon er makt	34
6	Konklusjoner og funn	35
6.1	Elevmedvirkning lokalt og sentralt.....	35
6.2	”Den som nekter minst blir valgt”	35
6.3	Hvilke saker får elevrådet?	35
6.4	Demokrati på alvor?.....	36
6.5	Demokrati på skoleledelsens premisser?	37
6.6	Demokratikunnskap er makt.....	37
6.7	Elevrådsarbeid i tidskonflikt.....	38
6.8	Et utvidet elevdemokrati – noen avsluttende refleksjoner.....	38
	Litteratur:	41

1 Innledning

Bakgrunnen for denne undersøkelsen er Elevorganisasjonens ønske om å få mer innsikt i hvordan elevrådet fungerer med hensyn til deres stilling i skolen. Det er med andre ord de strukturelle sidene ved elevdemokratiet som skal belyses gjennom å se på elevrådets funksjon og de muligheter som elevene her har for reell innflytelse og makt i skoleorganisasjonen.

Tidligere forskning om barn og ungdoms demokratiske rettigheter viser at dette ofte er et tema som innbyr til mye god retorikk, men når det kommer til praksis så er det begrenset hvor mye reell innflytelse det innebærer. Selv om det åpnes for innflytelse og medbestemmelse så er organiseringen av barn og unges demokratiske rettigheter ofte basert på voksnes premisser. Alan Prout (2003), som har forsket på dette tema, finner også at lovnader om "å bli hørt" tas på alvor av unge mennesker, men når dette ikke følges opp i praksis skapes det skuffelse og noen ganger også kynisme og mistro til demokratiske verdier (Prout, 2003). Det er gjerne lett å få ideologisk oppslutning om at elevmedvirkning er viktig i skolen. I dette prosjektet har vi imidlertid sett det som viktig å undersøke *praksis* hva angår reelle saker som elevrådene får innflytelse og medbestemmelse over.

I Norge er elevrådsarbeid knyttet til målsettingen om opplæring i demokrati og medbestemmelse i skolen og rettighetene til medbestemmelse, fastslått i lovverket gjennom opplæringsloven. Elevråd handler her altså om to ting; et redskap for reell elevmedvirkning i saker som kan bidra til å utvikle skolen og elevenes læringsmiljø, og et redskap for å gi elever trening og kompetanse i demokratisk medvirkning.

Et sentralt spørsmål i denne undersøkelsen vil være å få økt kunnskap om hva som kan kjennetegne et velfungerende elevråd på ungdomsskoler og videregående skoler. Dette må i utgangspunktet selvsagt vurderes i forhold til begge de to funksjonene vi har skissert over. I denne studien vil vi imidlertid legge hovedvekten på å studere elevråds funksjon som redskap for reell elevmedvirkning, altså som redskap for elevers medvirkning i utvikling av eget læringsmiljø og egen læring.

Hva som gjør et elevråd velfungerende knyttes altså til spørsmålet om elever får reell innflytelse i skoleorganisasjonen gjennom elevrådene. Med bakgrunn i den første maktutredningen i Norge sa Gudmund Hernes (1975) følgende om maktbetingelser;

"En aktørs makt reduseres i den utstrekning han kontrollerer lite av interesse for andre" (Hernes, 1975, s. 87)

og

"En aktørs makt reduseres i den utstrekning andre aktører kontrollerer saker av stor interesse for han" (Hernes, 1975, s. 88)

Har elevrådene kontroll over saker som har stor interesse for elevene eller fungerer de primært som et symbol på elevdemokrati som skolen kan pynte seg med, uten at elevene har egentlig innflytelse? I denne rapporten er spørsmålet om hvor velfungerende elevrådene er diskutert i forhold til hvilke muligheter der er for innflytelse på skolehverdagen. I utgangspunktet stilte vi også spørsmålet om elevrådene står i fare for å være en slags "liksom" demokrati der praksis handler om at en i hovedsak diskuterer saker som skolens juleball eller melkeordning, mens saker som har langt større betydning for elevenes læringsmiljø og hverdag på skolen går elevrådene hus forbi?

Det kan synes som det er store variasjoner mellom norske skoler og skoleeiere (kommuner og fylker), med hensyn til hvor mye og hvordan en har jobbet med å tilrettelegge for et godt elevdemokrati gjennom elevrådsarbeid. I dette prosjektet vil det være interessant å se nærmere på hva dette betyr for hvordan elevrådene fungerer. Eksempelvis ser vi at når elevråds-kulturen i Nordland fylke er blitt fremhevet som god

(<http://www.aftenposten.no/forbruker/jobbogstudier/studier/article909270.ece>) så begrunnes dette med at som første fylke i Norge en allerede i 1996 etablerte et fylkeskommunalt elevombud. Seinere har også flere andre fylker kopiert denne ordningen og så seint som i mars inneværende år kom også kunnskapsminister Bård Vegar Solhjell med en lovnad til Elevorganisasjonen at elevombudsordningen skal innføres i alle fylker i Norge. Elevombudet skal være en brobygger mellom elever, skole, politikere og administrasjonen. En av de viktigste oppgaver for ombudet er også å drive med opplæring av elevrådene i metoder, medvirkning og lovgivning m.m. Vi ser disse positive erfaringene med elevombud som interessante knyttet til problemstillingene i dette prosjektet og tror derfor at det vil være interessant å se nærmere på denne ordningen knyttet til problemstillingene om velfungerende elevråd og kultur for elevmedvirkning på skolene. Det kan i denne sammenheng være interessant å sammenlikne skoler i fylker som har hatt elevombud lenge og der denne ordningen er veletablert med skoler i fylker der ordningen ennå ikke er etablert.

1.1 Elevmedvirkning – problemstillinger som skal belyses

Elevorganisasjonen ønsker å belyse følgende tema i denne undersøkelsen:

1. Hva elevrådene har innflytelse over og på hvilken måte elevrådenes standpunkt blir tatt med i avgjørelser på skolen
2. Hva er suksessfaktorer for å drive et velfungerende elevråd og gjennom det oppnå elevdemokrati?

Hva innebærer det at et elevråd er velfungerende?

En sentral og viktig arbeidsoppgave for elevråd i videregående skoler og på ungdomskolene er at de skal fremme fellesinteresser til elevene og arbeide for et godt lærings- og skolemiljø (Opplæringsloven 2006, § 11-2). *Elevråd ved grunnskolar, § 11-6. Elevråd og allmøte ved vidaregåande skolar*) For å kunne operasjonalisere spørsmålet om hva som er et velfungerende elevråd i en undersøkelse ser vi det som hensiktsmessig å ta utgangspunkt i disse målsettingene. I analysen av elevrådenes funksjon, vil vi også ta utgangspunkt i Elevorganisasjonens egne råd til godt elevrådsarbeid:¹

1. Engasjerte og innsatsvillige tillitsvalgte.
2. Godt skolerte tillitsvalgte i elevrådet og elevrådsstyret.
3. Faste rammer for valg og drift av elevrådet (for eksempel reglement).
4. Tid til klasse/grupperåd og elevrådsarbeid.
5. Gode økonomiske ressurser til elevrådet.
6. God informasjon til tillitsvalgte og elever.
7. Tydelig definerte arbeidsoppgaver fra elevrådet (for eksempel arbeidsprogram).

¹ 10 GODE RÅD fra elevorganisasjonen Kilde: Elevorganisasjonen/www.elev.no

8. Positive holdninger til elevrådet i skolesamfunnet (lærere, ansatte, ledelse).
9. Rammer for kontakt med og påvirkning av ledelsen.
10. Mulighet for elever til å kontakte og påvirke elevrådet.

Dette kan være et godt utgangspunkt for å analysere og vurdere elevrådenes funksjonalitet og arbeidsmåte. I hvor stor grad følges elevorganisasjons gode råd?

Dessuten vil det være viktig å analysere hva slags saker jobber de med, og hva slags saker man får gjennomslag i? Spissformulert; får elevrådet lov til å administrere skolens melkeordning, eller har de reell påvirkning på læringsmiljøet i skolen?

Er det faktisk sånn at elevrådet arbeider for læringsmiljøet, arbeidsforholdene og velferdsinteressene til elevene i videregående skole, eller "fremmer fellesinteresser til elevene og arbeider for et godt lærings- og skolemiljø" slik det er formulert i Opplæringsloven. På hvilken måte og i hvilken utstrekning blir elevrådets mening hørt, og tatt med i beslutningsgrunnlaget i saker som angår disse feltene?

En interessant delproblemstilling vil være hva ulike elevråd, og ulike aktører i og omkring skolen legger i litt åpne formuleringer som "læringsmiljøet, arbeidsforholdene, velferdsinteressene, fellesinteresser til elevene, arbeide for et godt lærings- og skolemiljø og saker som gjelder nærmiljøet til elevene". Hvordan forstås og tolkes disse begrepene av ulike aktører, i ulike sammenhenger? Hvordan "oversettes" målformuleringene for elevmedvirkning og elevråd til en praktisk skolehverdag? Og hvordan påvirker disse tolkninger og "oversettelser" elevrådenes arbeid og innflytelse.

2 Gjennomføring og metode

Denne undersøkelsen av elevmedvirkning er basert på anerkjente samfunnsvitenskapelige metoder, og på data av både kvantitativ og kvalitativ art.² Vi har søkt å belyse problemstillingene med data innsamlet på ulike måter, såkalt metodetriangulering.

Vår datainnsamling har i hovedsak vært basert på spørreskjema/surveydata, og intervjuer med involverte aktører. Innledningsvis har vi også benyttet dokumentstudier og analyse av skriftlige kilder, som grunnlag for utarbeiding av spørreskjema og intervjuguider.

2.1 Samtaler og møter med sentrale aktører

I startfasen av prosjektarbeidet, høsten 2008, var vi i dialog med relevante og sentrale aktører knyttet til tema om elevmedvirkning i skolen. De vi snakket med var representanter for sentrale skolemyndigheter i Utdanningsdirektoratet samt representanter fra organisasjonene i skolen³. Dette for å danne oss et forløpig bilde av hvilken status elevmedvirkning og elevrådsarbeid har fra et overordnet nivå. Vi ønsket også å finne ute om det var spesielle spørsmål eller problemstillinger en var opptatt av. Et hovedinntrykk var at dette var tema som en var genuint opptatt av og det ble spesielt fremhevet at det kunne være interessant å få belyst elevmedvirkning knyttet til ordningen med skolemiljøutvalg. Videre hadde vi et eget møte med sentralstyre i Elevorganisasjonen i Oslo der vi diskuterte forventninger til prosjektet og flere av de problemstillingene vi skulle ta opp, og fikk mange viktige innspill til det videre arbeidet.

2.2 Breddeundersøkelsen

Denne undersøkelsen ble gjennomført som en elektronisk spørreskjemaundersøkelse og sendt til omtrent 1500 norske ungdoms- og videregående skoler. Vi ønsket to svar fra hver skole, ett svar fra elevrådsleder eller annen elevrepresentant og ett svar fra rektor. Vi har mottatt 546 svar fra rektorer og 354 svar fra elevrepresentanter. Vi gjennomførte to runder med purring på de skolene som ikke svarte. Likevel er svarprosenten dessverre langt lavere enn vi hadde håpet på. Det kan synes som det er vanskelig å få god svarprosent fra skoler på denne typen undersøkelser, en mulig forklaring er at e-poster ikke blir lest systematisk, en annen kan være at en ikke prioriterer å bruke tid på å svare på denne typen henvendelser.

Alle fylker er representert i undersøkelsen. Akershus er fylket med flest respondenter, men dette har også trolig sammenheng med denne fylkeskommunens størrelse. Hvis vi sorterer filen på *hvem* (skille mellom rektorer og elevrepresentanter) som har besvart undersøkelsen vil ikke fylkesfordelingen endres nevneverdig. Når det gjelder by-bygd dimensjonen har cirka 60 prosent av respondentene karakterisert skolens beliggenhet til mindre by/ tettsted/ bygd, cirka 35 prosent har karakterisert skolens beliggenhet til mellomstor by/ forstad til storby/ storby og cirka 5 prosent har ikke besvart dette spørsmålet.

Spredningen i antall elever på skolene er stor. Gjennomsnittlig antall elever er 322. Dette snittet endres kun med noen få elever når vi sorterer filen på *hvem* som har svart. 57 prosent av skolene i utvalget har 0-4 prosent elever med minoritetsspråklig bakgrunn og 27 prosent av skolene har 5-19 prosent elever med minoritetsspråklig bakgrunn. Heller ikke denne fordelingen endres så mye ved å sortere filen på *hvem* som har besvart undersøkelsen.

² Se for eksempel Thagaard, Tove: *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget, Bergen 1998

³ Tema om elevmedvirkning ble tatt opp med de ulike aktørene i forbindelse med et møte vi hadde med disse i Utdanningsdirektoratet om et annet prosjekt, samtalene hadde ikke form som intervju men heller som en uformell dialog og diskusjon om tema.

Undersøkelsen ble sendt ut til både ungdoms- og videregående skoler. 564 av besvarelsene er fra ungdomsskolen, 332 er fra videregående skole og 56 har ikke besvart dette spørsmålet, fordelingen er lik sortert på *hvem* som har besvart undersøkelsen. De fleste videregående skoler som har besvart denne undersøkelsen har både allmennfag og yrkesfag, mens kun en mindre andel er enten rene allmennfaglige eller yrkesfaglige skoler.

Når de gjelder kjønns sammensetningen ved skolene i utvalget er dette normalfordelt, med et omtrentlig gjennomsnitt på 50 prosent av hvert kjønn. Det er imidlertid flere respondenter som har beskrevet seg som rene gutteskoler enn rene jenteskoler.

2.3 Dybdeundersøkelse med casestudie design

I gjennomføringen av den kvalitative biten av undersøkelsen gjorde vi et strategisk utvalg av to caseskoler der vi gjennomførte kvalitative dybdeintervju med elever, elevråd og ledelse. I utgangspunktet hadde vi tenkt å inkludere flere skoler som case, men med hensyn til tid og tilgjengelige ressurser mente vi en slik avgrensning både var mer hensiktsmessig og fornuftig. Ved å avgrense antallet caseskoler fikk vi bedre mulighet til å gå i dybden og bruke mer til hver skole både i gjennomføringen av intervjuene og med hensyn til analysen av data. Med bakgrunn i prosjektets problemstillinger har vi også funnet det hensiktsmessig med et casestudie design. I casestudier er ikke hovedpoenget å sikre representativitet i utvalget, slik det er i spørreundersøkelser. Derimot skal utvalget av case til en studie være strategisk eller teoretisk basert, på samme måte som når en forsker i laboratoriet velger ut et nytt emne for et eksperiment (Yin, 1991). Vi foretok vårt utvalg av skoler basert på de problemstillingene som skulle belyses. Her var det sentrale å finne frem til skoler der elevrådsarbeidet var kjennetegnet av å være vellykket. De to skolene vi valgte ut som case var henholdsvis en ungdomsskole beliggende i et byområde og en videregående skole som var lokalisert i tilknytning til et bygdesamfunn/bygdeby. Ved de to caseskolene la vi vekt på å få et strategisk utvalg av aktører som skulle intervjues, dette var:

- elevrådsmedlemmer
- medlemmer i elevstyre
- andre elever
- ledelse ved skolen, og involverte lærere

Tema for disse intervjuene var elevrådets plass og betydning i skolen. Vi har her særlig fokusert på hva som er betingelsene for at et elevråd skal fungere godt der det ser ut til å gjøre det, og hva som eventuelt er begrensningene og utfordringene i arbeidet. Vi har også lagt vekt på å få fram skolens syn på elevrådets rolle i lokal skoleutvikling.

De kvalitative intervjuene har vært semistrukturerte, der vi har lagt vekt på å la informantens stemme komme fram. Hovedpoenget har vært å la informantene få fortelle sin historie, innenfor de rammer intervjuguide og intervjuere setter. Data fra disse intervjuene har ikke til hensikt å kvantifisere fenomener. De formidler heller en meningsammenheng som gir forskeren, og leseren, forståelse av de sosiale fenomener som utforskes. Intervjuene har som formål å framskaffe en fylldig og omfattende informasjon om hvordan aktører oppfatter og forstår sin situasjon, sine erfaringer, og sine opplevelser med elevrådsarbeid og elevmedvirkning.⁴ Våre intervjudata representerer meningskategorier, og ikke eksakte, tallfestede inndelinger. Det er datas meningsinnhold, ikke utbredelsen av tendenser, som vil være sentralt i presentasjonen.⁵

⁴ Se for eksempel *ibid.* side 79-96 og side 193

⁵ *jfr.* *ibid.* side 198

3 Analyse av resultater fra breddestudien

Resultatene fra breddestudien om elevråd kan gi indikasjoner på hvordan det står til med elevdemokrati og innflytelse i skolene. Vi vil i dette kapittelet se nærmere på spørsmål om hvem som sitter i elevrådene og om hvor ofte de møtes. Videre analyserer vi elevrepresentantene og rektors vurderinger av ulike påstander om hva som skal til for å få til et velfungerende elevråd. Påstandene om velfungerende elevråd er basert på Elevorganisasjonens 10 råd om elevrådsarbeid. Til slutt i kapittelet tar vi for oss hvordan elevrepresentantene vurderer tidsbruk og innflytelse i forhold til ulike arbeidsoppgaver.

3.1 Elevråd- størrelser og sammensetning

Antallet rapporterte elever som sitter i elevrådet varierer fra 0 til 184, men gjennomsnittet ligger på 17 elever. 57 respondenter har imidlertid ikke besvart dette spørsmålet. Det er en signifikant sammenheng mellom antall elever i elevrådet og antall elever på skolen (Pearsons $r = 0,732$, signifikant på 0,01 nivå).

Den gjennomsnittlige andelen jenter i elevrådet er noe høyere enn den gjennomsnittlige andelen av gutter. Dette tross for at maksimumsverdien for antall gutter i elevrådet er høyere enn for jenter. Dette kan skyldes at flere skoler har karakterisert seg som rene gutteskoler.

Antallet elever i elevrådet med minoritetsspråklig bakgrunn varierer fra 0-60, men med et gjennomsnitt på 1,41. Dette indikerer at det er svært få elever med minoritetsspråklig bakgrunn i elevrådene i dette utvalget, men det er en signifikant positiv korrelasjon mellom andelen med minoritetsspråklig bakgrunn på skolen og antallet med minoritetsspråklig bakgrunn i elevrådet (Pearsons $r = 0,533$, signifikant på 0,01 nivå). Siden de aller fleste av skolene i utvalget hadde 0-4 prosent elever med minoritetsspråklig bakgrunn, er det naturlig at det også er få elever med minoritetsspråklig bakgrunn i elevrådene.

821 av respondentene rapporterer at alle klassene er representert i elevrådet, dette utgjør 86 prosent av utvalget. 9 prosent rapporterer at ikke alle klassene er representert i elevrådet, mens resterende respondentene ikke vet eller ikke har besvart dette spørsmålet. Det er ingen signifikant sammenheng mellom antall elever ved skolen og hvorvidt alle klassene er representert i elevrådet. Det er heller ingen forskjell mellom ungdoms- og videregående skoler om hvorvidt alle klassene er representert i elevrådet.

3.2 Elevrådsstyrer mest vanlig i videregående

Elevrådsstyrer ser ut til å være en relativt vanlig måte å organisere elevrådsarbeidet på, i alle fall i videregående skole. Mange av de store skolene har gjerne denne ordningen da elevrådene blir for store til å fungere operativt på skolen.

60 prosent av skolene i utvalget har eget elevrådsstyre, 31 prosent har ikke eget elevrådsstyre, resterende vet ikke eller har ikke besvart dette spørsmålet. For ungdomsskolene som har besvart undersøkelsen har 50 prosent eget elevrådsstyre, mens 44 prosent ikke har det. For de videregående skolene har 81 prosent eget elevrådsstyre, mens 15 prosent ikke har det. Basert på dette utvalget synes det derfor som at en organisering av elevrådet i eget elevrådsstyre er langt mer vanlig i videregående skoler enn i ungdomsskoler.

Antall medlemmer i elevrådsstyret varierer mellom 1 og 38, men gjennomsnittet ligger på 5 elever (5,39). 457 av de 560 som har angitt antall medlemmer i elevrådsstyret har angitt mellom 3 til 7

medlemmer. Det er en positiv korrelasjon mellom antallet elever på skolen og antallet medlemmer i elevrådsstyret (Pearsons $r = 0,487$, signifikant på 0,01 nivå).

Minimums- og maksimumsverdien for antall gutter og jenter i elevrådsstyret er 0 og 19 for begge kjønn. Gjennomsnittsverdien for antall jenter er 3,09 mens gjennomsnittsverdien for antall gutter er 2,37. Basert på dette utvalget synes det derfor som at det ikke bare er et flertall jenter i elevrådene, men det er også flere jenter i elevrådsstyrene enn gutter.

3.3 Skolemiljøutvalg

Det står i Opplæringsloven av 1998 at det skal være skolemiljøutvalg både ved grunnskoler og videregående skoler, henholdsvis §11-1a og §11-5a..147 av 256 ungdomsskoler har rapportert om 2 elevrepresentanter i skolemiljøutvalget. I videregående skole er det litt mer spredning, men 186 av 231 har 2, 3, 4 eller 5 elevrepresentanter i skolemiljøutvalget.

To-tre ganger i halvåret rapporteres å være den vanligste møtefrekvensen for skolemiljøutvalg.

På spørsmålet om deres skole har et eget skolemiljøutvalg fordelte respondentene seg slik:

		U.skole	VGS
Rektor	Ja	59,8	77,3
	Nei	38,0	19,7
	Vet ikke	2,1	3,0
Elevrepresentant	Ja	29,8	68,9
	Nei	43,9	18,5
	Vet ikke	26,3	12,6

På spørsmålet i hvilken grad elevenes stemme blir hørt i skolemiljøutvalget fordelte de ulike respondentene seg slik:

		U.skole	VGS
Rektor	Ingen grad	0,5	-
	Svært liten grad	-	0,6
	Liten grad	2,0	-
	Noen grad	26,5	21,8
	Stor grad	57,7	57,1
	Svært stor grad	8,7	14,1
	Vet ikke	4,6	6,4
Elevrepresentant	Ingen grad	-	3,6
	Svært liten grad	1,4	1,2
	Liten grad	1,4	2,4
	Noen grad	21,6	18,1
	Stor grad	37,8	33,7
	Svært stor grad	9,5	9,6
	Vet ikke	28,4	31,3

Alle respondentgruppene synes å være nokså positive til hvordan elevenes stemme blir hørt i skolemiljøutvalget. På samme tid ser vi dessverre at mange av elevrepresentantene ikke vet om at skolen har et skolemiljøutvalg. Dette er uheldig med tanke på de mulighetene for medbestemmelse og innflytelse for elever som ligger i skolemiljøutvalgene. Dersom elevrådsrepresentantene er godt informert om ordningen med skolemiljøutvalg så vil de også ha bedre forutsetninger for å bruke sine muligheter for innflytelse der.

3.4 Dårlig kjennskap til Elevombud

Det skal være et elevombud i hvert fylke, slikt fordelte respondentene seg på spørsmålet om det var elevombud i deres fylke:

		U.skole	VGS
Rektor	Ja	15,2	64,4
	Nei	10,8	16,3
	Vet ikke	74,0	19,3
Elevrepresentant	Ja	14,5	66,5
	Nei	11,0	5,0
	Vet ikke	74,4	29,4

På spørsmålet om hvor ofte de har kontakt med elevombudet blir det svært få respondenter, særlig på ungdomsskoletrinnet siden de har svart nei eller vet ikke på foregående spørsmål. På de få respondentene fra videregående skole som har besvart dette spørsmålet, så er det kontakt med elevombudet én gang i halvåret eller sjeldnere som går igjen flest ganger.

Det blir det samme problemet når det gjelder neste spørsmål om hvorvidt elevombudet er til hjelp i elevrådsarbeidet. Respondentene fra videregående som har besvart dette spørsmålet har i hovedsak sagt at elevombudet i noen grad er til hjelp i elevrådsarbeidet, dette gjelder både for rektorer og elevrepresentanter.

Ordningen med Elevombud er relativt ny i mange fylker og det er derfor kanskje ikke så rart at den ennå ikke er så godt kjent, innarbeidet og brukt i elevrådsarbeidet. Disse resultatene kan derfor tyde på at det gjenstår et arbeid med informasjonsspredning til skolene.

3.5 Kjennskap Elevorganisasjonen

På spørsmål om skolen er medlem i Elevorganisasjonen fordeler svarene seg slik:

		U.skole	VGS
Rektor	Ja	3,7	78,8
	Nei	76,9	17,2
	Vet ikke	19,4	3,9
Elevrepresentant	Ja	7,5	76,9
	Nei	44,3	10,3
	Vet ikke	48,2	12,8

Siden så få av respondentene på ungdomskolene har rapportert at de er medlemmer av Elevorganisasjonen vil de to neste spørsmålene kun gi en oversikt over svarene fra respondentene fra videregående skole.

Hvor ofte har dere kontakt med elevorganisasjonen:

		VGS
Rektor	Én gang i halvåret eller sjeldnere	30,8
	To-tre ganger i halvåret	32,7
	Én gang i måneden	5,7
	To ganger i måneden	3,8
	Hver uke eller oftere	3,1
	Vet ikke	23,9
Elevrepresentant	Én gang i halvåret eller sjeldnere	12,0
	To-tre ganger i halvåret	43,5
	Én gang i måneden	12,0
	To ganger i måneden	7,6
	Hver uke eller oftere	14,1
	Vet ikke	10,9

Som en kan se ovenfor melder, naturlig nok, elevrepresentantene om noe hyppigere kontakt med Elevorganisasjonen enn rektorene. Elevorganisasjonen er elevenes egen organisasjon og det er ikke å forvente at rektorene skal ha så hyppig kontakt her. Det ser ut som om det er mest vanlig for elevrepresentantene å ha kontakt med Elevorganisasjonen to tre ganger i halvåret.

På spørsmål om i hvilken grad en føler at Elevorganisasjonen er til hjelp i elevrådsarbeidet fordeler svarene seg slik:

		VGS
Rektor	Ingen grad	1,3
	Svært liten grad	6,9
	Liten grad	11,9
	Noen grad	44,7
	Stor grad	13,8
	Svært stor grad	3,8
	Vet ikke	17,6
Elevrepresentant	Ingen grad	2,2
	Svært liten grad	8,6
	Liten grad	10,8
	Noen grad	28,0
	Stor grad	31,2
	Svært stor grad	10,8
	Vet ikke	8,6

Elevrepresentantene svarer i større grad at de opplever å få hjelp fra Elevorganisasjonen enn rektorene. Dette er også lite overraskende med tanke på at det er elevenes egen interesseorganisasjon vi spør om her. Elevorganisasjonen kommer brukbart godt ut av denne vurderingen fra de tillitsvalgte elevene selv om en relativt stor andel av utvalget til sammen oppgir at de bare i "noen grad", "liten grad" og "svært liten grad" opplever at Elevorganisasjonen er til hjelp i Elevrådsarbeidet.

3.6 Hvor ofte møtes elevrådene?

Det er en del variasjoner i hvor ofte elevrådene møtes, men 45 prosent møtes én gang i måneden, mens 28 prosent møtes to ganger i måneden, 7 prosent møtes hver uke eller oftere, mens 13 prosent møtes to-tre ganger i halvåret. 1 prosent møtes én gang i halvåret eller sjeldnere, mens de resterende 5 prosentene ikke har besvart spørsmålet.

Elevrådene ved ungdomsskolene har rapportert om noe hyppigere møtevirksomhet enn elevrådene ved de videregående skolene. Begge har hovedvekt på én eller to ganger i måneden, henholdsvis 81 og 66 prosent, videregående har i tillegg en høyere andel med rapporterte møter to-tre ganger i halvåret. For ungdomsskoler er det videre en positiv sammenheng mellom møtehyppighet og antall medlemmer i elevrådet (Pearsons $r = 0,156$, signifikant på 0,01 nivå). I videregående skole er denne sammenhengen negativ, det vil si at flere elevrådsmedlemmer gir lavere møtefrekvens (Pearsons $r = -0,200$, signifikant på 0,01 nivå).

Når det gjelder elevrådsstyrene og tidsbruk, møtes elevrådsstyrene i videregående skole noe oftere enn i ungdomsskolen. 28 prosent av videregående skoler som har besvart denne undersøkelsen sier at elevrådsstyret møtes én gang i uka eller oftere, mens bare 18 prosent av ungdomsskolene rapporterer det samme. Også her er hovedvekten av svarene på én til to ganger i måneden.

I ungdomsskolen rapporterer rektorer om mindre møter i elevrådet enn det elevrepresentantene gjør. 33 prosent av rektorene rapporterer om møter to ganger i måneden eller én gang i uka, 50 prosent av elevrepresentantene melder samme møtehyppighet. Den samme forskjellen kan også sees mellom det som rapporteres inn av rektorer og elevrepresentanter i videregående skole. Her melder 26 prosent av rektorene om møter to ganger i måneden eller én gang i uka, 43 prosent av elevrepresentantene melder samme møtehyppighet.

Når det gjelder elevrådsstyrenes møtehyppighet er det mindre forskjeller mellom rektorer og elevrepresentanters innrapporteringer. Her rapporterer rektorene i ungdomsskolene noen prosent høyere på møter to ganger i måneden eller én gang i uka. I videregående skole er rektorer og elevrepresentanter samstemte i sin innrapportering om elevrådsstyrets møtehyppighet.

Når det gjelder elevrådslederens tidsbruk på arbeidet med elevrådet er rektorer og elevrepresentanter i ungdomsskolen nokså enige. 77 prosent av rektorene og 72 prosent av elevrepresentantene har krysset av for at elevrådslederen bruker 0-5 timer i uka på elevrådsarbeid. Også i videregående er det cirka 50 prosent av begge svargruppene som har satt elevrådslederens arbeidsomfang til 0-5 timer i uka. Men her har 30 prosent av elevrepresentantene også sagt at elevrådslederen bruker 6-10 timer i uka på elevrådsarbeid.

3.7 Hva kjennetegner godt elevrådsarbeid?

En sentral og viktig arbeidsoppgave for elevråd i videregående skoler og på ungdomsskolene er at de skal fremme fellesinteresser til elevene og arbeide for et godt lærings- og skolemiljø (Opplæringsloven 2006, § 11-2. *Elevråd ved grunnskolar*, § 11-6. *Elevråd og allmøte ved videregående skolar*). For å kunne operasjonalisere hva som kjennetegner et velfungerende elevråd ytterligere har vi også tatt utgangspunkt i Elevorganisasjonens egne råd til godt elevrådsarbeid⁶ og på grunnlag av disse laget påstander som vi har bedt våre informanter (elevrepresentanter og rektorer) om å ta stilling til (skala fra 1 til 6 hvor 1 er helt uenig og 6 er helt enig). I det følgende vil vi presentere resultatene:

⁶ Gjengitt side 8-9 i kap 1.10 **GODE RÅD fra elevorganisasjonen** Kilde: Elevorganisasjonen/www.elev.no

3.7.1 Elevenes engasjement og kjennskap

Gjennomgående i besvarelsene ser vi at de tillitsvalgte ved ungdomskolene gir de mest positive vurderingene av elevenes engasjement, men også i forhold til hvordan de vurderer sitt eget (de tillitsvalgtes) engasjement og innsats.

Påstand 1. *På skolen vår er det engasjerte og innsatsvillige elever.*

	U.skole	VGS
Rektor	4,63	4,35
Elevrepresentant	4,30	3,84

Påstand 2. *På skolen vår er det engasjerte og innsatsvillige tillitsvalgte.*

	U.skole	VGS
Rektor	4,79	4,55
Elevrepresentant	4,97	4,37

Vi ser også at rektorene både ved ungdomskolene og videregående har mer tro på hele elevmassens engasjement, enn de tillitsvalgte ser ut til å ha. En mulig årsak kan være at de tillitsvalgte, i større grad enn rektor, er avhengig av de andre elevene oppslutning om elevdemokratiet og at de i denne sammenheng har erfaringer med at medelever i liten grad stiller opp og engasjerer seg.

Påstand 3: *De fleste elevene på vår skole har god kjennskap til elevrådets arbeid*

	U.skole	VGS
Rektor	4,29	3,85
Elevrepresentant	4,42	3,75

Når det gjelder påstand 3. om kjennskap til elevrådets arbeid så synes det som ungdomskolene kommer best ut. Her er både rektorer og elevrepresentantene mer positive enn de på videregående og dette kan tyde på at det er et større behov for mer kunnskap og informasjon om elevråd i videregående enn i ungdomskolene.

3.7.2 Elevrepresentantene vurderer elevrådsarbeidet mest positivt

Elevrådsrepresentantene både i ungdomskole og videregående skole tror elevene er mer positive til elevrådsarbeid enn hva rektorene synes å ha inntrykk av.

Påstand 4. *Elevene ved skolen er positive til det arbeidet elevrådet gjør,*

	U.skole	VGS
Rektor	4,82	4,43
Elevrepresentant	4,87	4,53

På samme måte svarer elevrepresentantene under påstand 5. mer positivt bekreftende på at elevene tar kontakt med elevrådet om saker de ønsker å ta opp.

Påstand 5. *Elevene ved skolen tar kontakt med elevrådet om saker de ønsker at skal taes opp.*

	U.skole	VGS
Rektor	4,37	4,07
Elevrepresentant	5,09	4,57

Her må det jo sies at elevrepresentantene nok har bedre forutsetning enn rektorene til å vurdere denne påstanden. Våre resultater tyder altså på at mange elevrepresentanter opplever å bli kontaktet om saker som de skal ta opp i elevrådet og at de også opplever medelever som positive til det arbeidet som gjøres i elevrådet.

3.7.3 Vurderinger av kunnskap og motivasjon hos tillitsvalgte

Vi ser ut fra besvarelsene at elevrepresentantene ved ungdomskolene er de som vurderer sin egen skolering som best mens rektorene ved ungdomskolene samtidig er de som er mest negative hva angår skolering av tillitsvalgte. I videregående er situasjonen omvendt, her er rektorene noe mer positive mens de tillitsvalgte ikke har like stor tro på skoleringen av tillitsvalgte.

Påstand 6. *De tillitsvalgte i elevrådet og elevrådsstyret er godt skolerte.*

	U.skole	VGS
Rektor	4,07	4,31
Elevrepresentant	4,43	4,19

Det samme mønsteret går igjen under påstand 7. om motivasjon, de mest positive er elevrepresentantene ved ungdomskolene, mens det kan synes som om motivasjonen for elevrådsarbeid daler noe i videregående.

Påstand 7: *Elevrådsmedlemmene er godt motiverte for elevrådsarbeidet*

	U.skole	VGS
Rektor	4,71	4,44
Elevrepresentant	4,92	4,33

Manglende engasjement og motivasjon i videregående kan kanskje forklares med at kravene til arbeidsinnsats og gode faglige prestasjoner stiger i videregående og at det går på bekostning av engasjement for elevdemokratiet. Samtidig er disse forskjellene mellom hvordan kunnskapsnivå og engasjement vurderes i henholdsvis ungdomskole og videregående relativt såpass beskjedne et det er problematisk å trekke alt for bastante konklusjoner om dette.

3.7.4 Rammer for elevdemokratiet

Når det gjelder vurderinger av påstandene av hvorvidt skolen har et reglement for valg og faste rammer for drift så kan en selvsagt innvende at dette er påstander som ikke egner seg for vurderinger fordi enten har skolen faktisk et reglement og faste rammer for drift eller så har den det ikke.

Påstand 8. *Skolen har reglement for valg av elevrådsmedlemmene*

	U.skole	VGS
Rektor	4,14	4,61
Elevrepresentant	4,22	3,99

Påstand 9. *Skolen har faste rammer for driften av elevrådet*

	U.skole	VGS
Rektor	4,74	4,69
Elevrepresentant	4,36	3,81

De aller fleste skoler har nok disse tingene på plass men likevel finnes det nok variasjoner knyttet til praksis og hvordan det oppleves. En skole kan eksempelvis ha et nokså tydelig reglement for valg til elevrådet men tillitselevne trenger ikke ha så gode kjennskap til dette. I praksis kan det også tenkes at valgene skjer på litt ulike måter. På samme måte så kan rektorene ha klare forestillinger om faste rammer til drift av elevråd, det er likevel ikke sikkert at elevene forstår og opplever disse rammene slik. Kanskje har de erfaringer om at det er mulig å endre rammene og i praksis få mer penger til enkelte ting, eller de kan også ha erfaringer med det motsatte, at det ble mindre penger enn en først hadde blitt forspeilt. Uansett er det interessant å legge merke til at tillitselevne både i ungdomsskolene i større grad enn i videregående opplever klare regler for valg. Når det gjelder påstanden om faste rammer for drift er det rektorene både i ungdomskole og videregående som svarer mest bekreftende positivt på dette.

3.7.5 Rektorene mest fornøyd med tid, penger og tilrettelegging for elevrådsarbeid

Resultatene våre tyder på at rektorene både i ungdomsskolene og videregående synes å være mest positiv i forhold til påstand 10 om at elevrådet har god tid.

Påstand 10. *Skolens elevråd har god tid til elevrådsarbeid*

	U.skole	VGS
Rektor	4,60	4,26
Elevrepresentant	4,23	4,07

På samme måte er det kanskje ikke overraskende at rektorene er mye mer optimistiske hva angår økonomien i elevrådet enn hva elevrepresentantene er. Dette gjenspeiler nok rektorenes og elevenes ulike posisjoner knyttet til innflytelse og makt i skolen. De tillitsvalgte må i stor grad forholde seg til medelever og egne ønsker om penger til ulike forbedringer og tiltak ved skolen. Rektor på sin side, er økonomisk ansvarlig for budsjettene og skal passe på at det blir noe til alle gode formål.

Påstand 11. *Elevrådet har god økonomi.*

	U.skole	VGS
Rektor	3,70	4,27
Elevrepresentant	3,40	3,38

Forskjellen mellom rektorer og elevrepresentanter er som vi ser i videregående skole er på 0,89, som utgjør et ganske stort sprang på en skala fra 1 til 6.

Når det gjelder påstand 12. om skolens tilrettelegging for et godt elevrådsarbeid, ser vi også at rektorene vurderer dette mer positivt enn elevrådsrepresentantene.

Påstand 12. *Skolen tilrettelegger for et godt elevrådsarbeid*

	U.skole	VGS
Rektor	5,01	5,02
Elevrepresentant	4,55	4,36

For rektorene blir påstand 12 også en slags vurdering av eget arbeid for å tilrettelegge for elevrådsarbeid. Det er elevrådsrepresentantene i videregående som er mest negativ til hvordan skolen tilrettelegger for elevrådsarbeidet. Dette samsvarer med at det også er denne gruppen som svarer minst positivt påstand 10. om at det er god tid til elevrådsarbeid.

3.7.6 Holdninger til elevrådsarbeid

Det kan se ut som om det er relativt stor enighet blant rektorene og elevrepresentantene i forhold til påstand 13 om at lærerne ved skolen er positive til elevrådsarbeid. Selv om rektorene også her er mest positive, så er rektorer og elevrepresentanter likevel relativt samstemte når det gjelder denne påstanden.

Påstand 13. *Lærerne ved skolen er positive til elevrådsarbeidet*

	U.skole	VGS
Rektor	4,96	4,59
Elevrepresentant	4,85	4,44

Når det gjelder påstand 14. så ser vi at rektorene er mer positive enn elevrepresentantene, men når det gjelder ledelsen holdninger til elevrådsarbeid så ser vi også at de vurderes jevnt over enda mer positive enn lærernes holdninger. Selv om lærere nok kan være positive til elevrådsarbeid er det også slik at dette arbeidet kan komme i konflikt med elevenes tid til fag. Ledelsen ved skolene opplever ikke i samme grad en slik tidskonflikt og har kanskje også større interesse og behov for å ha et positivt forhold til elevrådet.

Påstand 14. *Ledelsen ved skolen er positive til elevrådsarbeidet*

	U.skole	VGS
Rektor	5,51	5,57
Elevrepresentant	5,18	4,96

3.7.7 Elevrådet og skolens ledelse

Det er nokså stor forskjell mellom ungdoms- og videregående skole i forhold til påstand 15. om jevnlig møter. Rektorer og elevrepresentanter fra ungdomsskolen er ganske enige om dette spørsmålet, mens spriket mellom rektorer og elevrepresentanter i videregående er større, med rektorene som de mest positive.

Påstand 15. *Elevrådet har jevnlig møter med ledelsen.*

	U.skole	VGS
Rektor	3,98	5,15
Elevrepresentant	3,72	4,27

Hva som kan forstås som ”jevnlig” er selvsagt diskutabelt. Svarene ovenfor kan tolkes som elevrepresentantene i videregående skole synes det kunne vært mer ”jevnlig” møter med ledelsen, enn hva som er tilfelle.

Påstand 16. *Ledelsen er interessert i elevrådets meninger*

	U.skole	VGS
Rektor	5,47	5,59
Elevrepresentant	4,86	4,90

I forhold til påstand 16. ovenfor så kan det virke som om rektorene er mer interessert i elevrådets meninger enn det de tillitsvalgte elevene tror eller opplever. Vi ser at forskjellen mellom elevrepresentanter og rektorer er nokså lik mellom ungdoms- og videregående skoler. Svarene fra de tillitsvalgte elevene kan tyde på at de har erfaringer med at ledelsen ikke er så opptatt av deres synspunkter. Det er også mulig at ledelsen ikke lykkes med å kommunisere til elevråd at de faktisk er interessert i hva de mener. På samme tid er det selvsagt lett for rektorene å svare at en er interessert i elevenes meninger men kanskje ikke alltid like lett å følge dette opp i praksis. Selv om ledelsen kan være interessert i hva elevrådet mener er det heller ikke sikkert at de nødvendigvis har ønske eller mulighet til å ta hensyn til elevenes synspunkter når konkrete beslutninger skal taes.

3.7.8 Tidsbruk og innflytelse på ulike saker

Vi spurte også rektor og elevrådet om hvor mye tid de brukte på arbeidet med ulike oppgaver. Vi oppga en rekke vanlige arbeidsoppgaver for elevråd, og ba respondentene angi hvor mye tid elevrådet brukte på disse oppgavene, på en skala fra 1 (ingen tid) til 6 (svært mye tid).

I utgangspunktet forventet vi at elevråd brukte mer tid på en bestemt type oppgaver, og da særlig det vi kan kalle elev-sosiale oppgaver. Denne forventningen ble bare i mindre grad bekreftet. Tallene (se vedlegg) viser tvert imot at tidsbruken fordeler seg relativt likt på de ulike aktivitetene. Det er ingen typer aktiviteter som utmerker seg med å ta svært mye mer tid enn andre. De fleste arbeidsoppgaver plasserer seg ”midt på treet” med hensyn til tidsbruk. Det er heller ikke markerte forskjeller mellom rektors og elevrådenes egen vurdering av tidsbruk.

Noen mindre variasjoner ser vi imidlertid. Ulike oppgaver/innspill knyttet til fysisk arbeidsmiljø, ser for eksempel ut til å legge beslag på noe mer enn gjennomsnitt mht elevrådenes tid. Arbeid med Operasjon dagsverk er også relativt tidkrevende, særlig i videregående skole. Arbeid med aktivitetsdager o.l tar også relativt mye tid.

I motsatt ende av skalaen ser vi at elevrådene bruker minst tid på innspill angående timeplaner. Dette defineres åpenbart som en oppgave elevråd i liten grad beskjeftiger seg med. Også arbeid med elevs rettigheter, tar relativt lite tid, særlig i ungdomsskolen. Slike saker vil i hovedsak finne andre kanaler enn elevråd.

I forlengelsen av spørsmålet om tidsbruk, spurte vi om i hvor stor grad en hadde innflytelse forhold til disse samme arbeidsoppgavene, altså i hvor stor grad elevråd blir hørt og tatt hensyn til. Også her fordelte svarene seg nokså likt mellom rektor og elevråd. Vi ser også her at elevrådene vurderte sin innflytelse på de fleste saker som relativt ”midt på treet”. På den samme skalaen fra 1 til 6, plasserte svarene seg i hovedsak mellom 3 og 4.

Markert unntak her, er gjennomføring av juleball og liknende sosiale aktiviteter. Her er elevrådenes innflytelse åpenbart stor. Også med hensyn til gjennomføring av Operasjon dagsverk, vurderer både rektor og elevråd innflytelsen som stor. Særlig gjelder dette i videregående skole. Det samme er tilfelle med aktivitetsdager og lignende der man vurderer å ha relativt stor innflytelse. Også når det gjelder arbeid med arbeidsmiljø, og arbeid mot mobbing, ser vi at elevråd, og rektor, vurderer elevrådenes innflytelse som relativt høy. Der man vurderer innflytelsen som svakest, er når det gjelder innspill rundt timeplaner og lignende.

Vi ser med andre ord at det vi vil kalle verneombudsfunksjonen er viktig for elevrådene. Mye arbeid nedlegges i å komme med innspill som angår elevens fysiske arbeidsmiljø, og man opplever å få brukbart gehør for disse sakene. Dessuten spiller elevrådene en viktig rolle i det vi kan kalle sosiale elevaktiviteter.

Avslutningsvis spurte vi rektor og elevråd om i hvilken grad de opplever elevrådet ved sin skole som redskap for demokrati og medbestemmelse. Også her ba vi om svar etter en skala fra 1 (ingen grad) til 6 (i svært stor grad) Som vi ser av tabellen nedenfor, mener en klar majoritet av både rektorer og elevråd, i både ungdomsskole og videregående, at elevråd er gode demokratiske redskaper.

Alt i alt, i hvilken grad synes du elevrådet ved din skole er et redskap for demokrati og medbestemmelse?

		U.skole	VGS
Rektor	Ingen grad	0,3	-
	Svært liten grad	0,9	-
	Liten grad	2,2	2,5
	Noen grad	40,7	33,3
	Stor grad	43,2	43,4
	Svært stor grad	12,6	20,7
Elevrepresentant	Ingen grad	-	-
	Svært liten grad	2,2	4,3
	Liten grad	2,2	4,3
	Noen grad	28,1	21,7
	Stor grad	45,1	40,9
	Svært stor grad	22,3	28,7

Gjennomsnittsverdiene på svarene her, var omkring 5.

	U.skole	VGS
Rektor	4,63	4,82
Elevrepresentant	4,83	4,85

Nærmeste hele verdi for alle disse gjennomsnittsverdiene er 5 – respondentene synes altså (tilnærmet) at elevrådet ved deres skole i stor grad er et redskap for demokrati og medbestemmelse.

Som en kan se av tabellen ovenfor svarer bortimot 70 % av respondentene fra elevråd, at elevråd i stor eller svært stor grad var redskap for demokrati og medbestemmelse. Det er også verdt å merke seg at noen flere elevråd enn rektorer mente dette. Med tanke på hovedspørsmålet vi skal besvare knyttet til om elevrådene har innflytelse, må jo dette resultatet være positivt fordi en såpass stor del av de tillitsvalgte opplever at elevrådet bidrar til økt elevdemokrati.

4 Elevmedvirkning som satsingsområde- Den bynære ungdomsskolen

Ungdomsskolen som vi valgte ut som case for vår dybdeundersøkelse var en relativt ny skole med rundt 450 elever lokalisert i en bydel litt utenfor sentrum i en av Norges største byer. Helt fra skolen åpnet for omtrent 10 år siden har ledelsen ønsket å ha et fokus på elevmedvirkning og elevdemokrati. De har hatt dette som et satsingsområde gjennom flere år og lagt vekt på å få etablere en god organisasjon for elevmedvirkning og elevdemokrati. Som vi har pekt på innledningsvis skal utvalg av case til denne typen dybdestudie være strategisk begrunnet. Med bakgrunn i at den sentrale problemstillingen i denne studien var å belyse hva som bidrar til velfungerende elevråd, mente vi at det var hensiktsmessig å velge ut en skole som hadde jobbet spesielt med å utvikle gode arbeidsmåter knyttet til elevrådsarbeid og at dette kunne gi oss ny innsikt og kunnskap om elevdemokrati og medbestemmelse.

4.1 En ny og utvidet modell for elevdemokrati

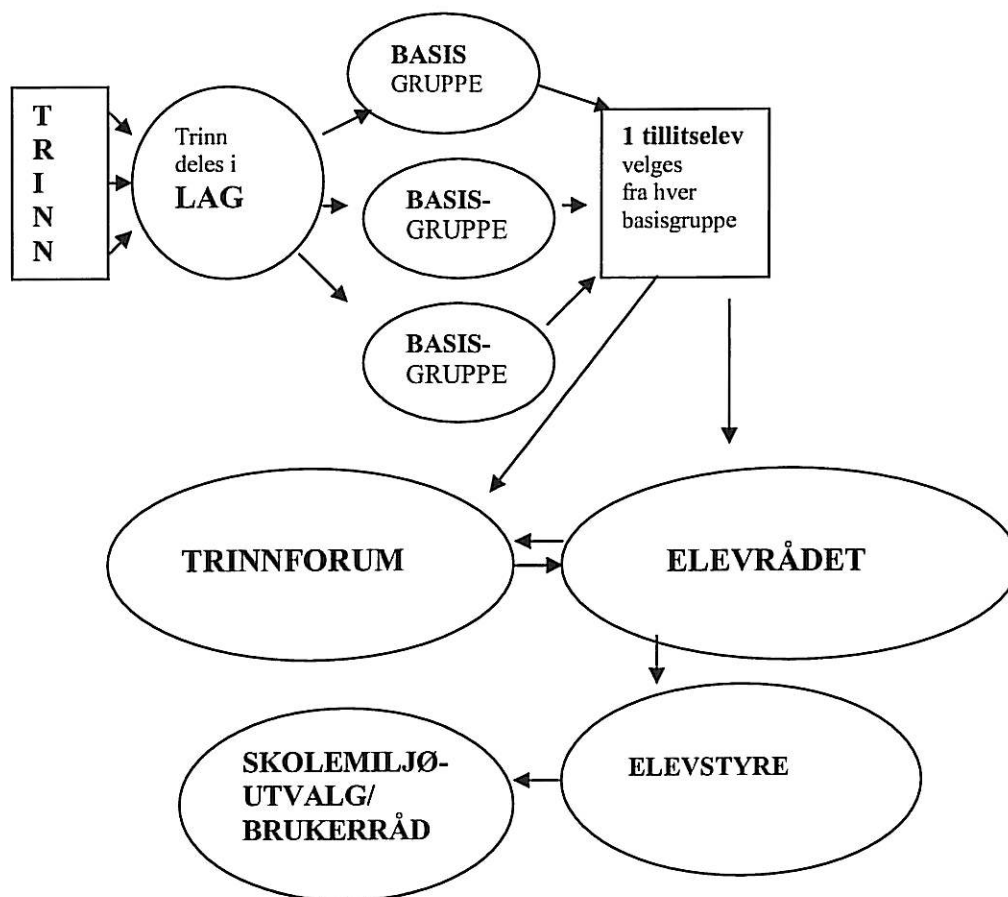
Ved hvert av de tre trinnene på denne ungdomsskolen var det rundt 120 til 150 elever. Trinnene var delt opp i to til tre "lag" og hvert lag var så delt inn tre basisgrupper på ca femten elever per gruppe. I hver basisgruppe ble det valgt en tillitselev, som ble representant til elevrådet. Blant elevrådsmedlemmene ble det valgt et elevrådsstyre. Alle tillitselevene på hvert trinn satt også i et trinnforum. Dette var et forum hvor alle tillitselevene på trinnet og trinnlederen møttes hver uke. Hver dag hadde også basisgruppene et femten minutters møte på morgenen, som de kalte basisgruppemøte. Disse møtene kunne brukes til å ta opp saker klassen var misfornøyd med, informasjon fra tillitseleven eller opplegg rundt temaer som for eksempel mobbing. Rektor ved skolen forklarte dette slik:

"I basisgruppene snakker man om det som gjelder gruppe og trinnforum tar det som gjelder trinnet. Er det en skolesak, tas det videre til elevrådet fra trinnforumet" (Rektor).

I intervjuet med elevene som ikke var tillitsvalgte ble det også bekreftet at basisgruppemøtene var en viktig daglig møteplass der en kunne ta opp ulike saker. Dersom de tillitsvalgte hadde saker fra elevrådet så informerte de om dette i basisgruppen, på samme måte kunne elevene ta opp saker;

"Hvis vi har ting som vi vil at elevrådet skal ta opp så sier vi det til vår tillitsvalgte i basisgruppa. Det kan være sånne ting som å få vannmaskin med varmt og kaldt vann i kantina f. eks, det tok vi jo opp og fikk vannmaskin ved hjelp av elevrådet"
(Truls fra 9 trinn)

Fra elevrådet kunne saker også genereres videre til brukerråd og skolemiljøutvalg. Her satt det tre representanter fra elevrådet, i tillegg til foreldre- og ansattrepresentanter og rektor. Brukerrådet og skolemiljøutvalget ved denne skolen var slått sammen for å minimere møtevirkningen. Nedenfor har vi forsøkt å visualisere denne modellen for organisering av elevdemokrati.

Figur 1. En utvidet modell for elevdemokrati

Vi ser at den utvidede modellen for elevdemokrati legger opp til en form for "hverdags og lavterskeldemokrati" i forhold til den mer tradisjonelle elevrådsmodellen. Problemet med den tradisjonelle modellen kan være at elevrådsarbeidet og de tillitsvalgte lett kan bli usynlig for elevene, at de forsvinner inn i råd og styrer mens elevene jevnt over ikke ser så mye til de og ikke vet så mye om hva. Med denne utvidede modellen kan det virke som de tillitsvalgte blir mer synlig og tilstede gjennom de daglige basisgruppemøtene. Basisgruppene er dessuten små lokale enheter der terskelen for å ta ordet og komme frem med forslag og saker er lavere enn i større grupper slik som den tradisjonelle skoleklassen. Den utvidede modellen byr i tillegg på flere møteplasser enn den tradisjonelle gjennom trinnforum som er et møte for alle de tillitsvalgte på samme trinn. Det er mulig at denne modellen med basisgruppemøter fungerer best ved trinnorganiserte ungdomskoler og at den ikke vil passe like godt inn i videregående skoler med tradisjonell klasseinndeling. Likevel kan vi se for oss at denne modellen kan være til inspirasjon for nytenkning også rundt organiseringen av elevråd og elevdemokrati i videregående skole.

4.2 Elevmedvirkning på lærings situasjonen

Ved denne ungdomsskolen fremheves det av ledelsen at undervisningspersonalet har jobbet med å bevisstgjøre elevene i forhold til hvordan de selv kan lære bedre. Vurdering av egeninnsats og valgmuligheter for å lære har vært viktig og en har vært opptatt av at elevene skal være bevisste på hvordan de selv lærer best. Videre har de lagt tilrette for at elevene skal kunne velge de måtene de selv lærer best på i undervisningen og ulike måter å bli vurdert på. Om elevene er oppmerksomme på dette er vi ikke sikre på, men det sier nødvendigvis ikke noe om skolens arbeid på området. Skolen er også opptatt av å bevisstgjøre i forhold til modulbasert undervisning og nivå, at elevene skal være bevisst på hvor de er, for så å kunne strekke seg etter individuelle

mål. Elevene skal gjøre egne valg i forhold til å komme seg videre. Denne typen medvirkning foregår i basisgruppene og mellom lærer og elev. De elevene vi snakket med på skolen, både de tillitsvalgte og de som ikke hadde tillitsverv, var imidlertid noe usikker på i hvilken grad de hadde påvirkning på sin egen læringssituasjon.

Rektor legger i samtalen med oss vekt på at det er et skille mellom elevdemokrati og elevmedvirkning på egen læringssituasjon. Basisgruppemøtene gir elevene mulighet til medvirkning nært sin egen hverdag og dermed blir kanskje terskelen for elevene å komme med små og store saker lavere enn om disse skulle gått direkte til elevrådet. Daglige korte basisgruppemøter kan gi elevene flere muligheter til innflytelse på egen skoledag både i smått og stort. Ikke alle saker trenger å løftes opp til elevråd og en viktig oppgave for å ivareta elevrådets kraft og styrke som representativt organ for elevene blir gjerne å jobbe for at det ikke drukner i små enkeltsaker.

Når noe er dumt eller urettferdig var det i alle fall lærerne som elevene først fant det naturlig å henvende seg til. Tillitselevne rolle fremsto først og fremst som en kanal inn mot elevrådet og ledelsen i saker som angikk hele skolen.

4.3 Ledelsens forståelse av elevdemokrati ved ungdomskolen

Skolens ledelse sin definisjon av elevdemokrati knyttes først og fremst til elevrådsarbeidet og det at elevenes stemme blir hørt i brukerråd/skolemiljøutvalg og hos rektor. Styret selv fikk heller ikke noe særlig saker fra de andre elevene. De sakene som kom dreide seg stort sett om praktiske forhold i skolehverdagen, som for eksempel skolebussen som var for full og gikk til feil tid. Rektor mente at de elevene som satt i elevrådet generelt sett ikke var de mest ressursfattige, men at innsatsviljen var varierende. *"Noen er ikke særlig interessert og sitter der bare fordi det er kult, mens andre tillitsvalgte elever er veldig interessert i arbeidet"* forklarte rektor. Det ble gjort en jobb i basisgruppene på forhånd av lærerne der de snakket om hva man gjør i elevrådet og at det er viktig for elevgruppen at det sitter en som kan gjøre en jobb for dem. Både det å kunne snakke for klassen og legge fram saker og det å kunne ta litt tak om det er nødvendig ble fremhevet som viktig egenskaper for elevene som ville sitte i elevrådet.

Rektor var opptatt av at elevrådsarbeid også er læring og at elevene må se på det sånn og ikke at det bare er ekstraarbeid som tar mye tid. Men dette gjelder også for alle skolens elever. De skal alle bidra til fellesskapet på en eller annen måte. Det være seg elevråd, klubbstyret eller musikal.

"Dette gjør vi for å lære dem at alle må bidra i samfunnet, hvis ikke så dør jo samfunnet. Alle har plikt til å bidra til fellesskapet" (Rektor).

Rektor fremhevet også hvor viktig det for skolen å sørge for at elevene forstår viktigheten av at alle gjør sin del og at ingen er gratispassasjerer. Skolens ledelse virket engasjert og opptatt av dette arbeidet og samarbeidet med de tillitsvalgte elevene fremsto som godt. Slik vi oppfattet det ble elevene tatt alvorlig i de foraene de var representert, men sakene de arbeidet med var i stor grad av praktisk art som priser i kantina, skolebuss og nyttårsball.

4.4 "Elevrådsarbeid tar mye tid" - elevenes forståelse av elevrådsarbeid

I samtalen med elevene ved skolen snakket vi med de om hvilket inntrykk de hadde av elevrådsarbeidet på skolen. Dette var altså elever som ikke selv var tillitsvalgte, men vi har ute etter å fange opp hvordan de forsto og opplevde elevrådet. Mange fremhevet at de synes det virket som det var mye å gjøre å være tillitsvalgt og at det var mange møter.

"Elevrådet har veldig mye å gjøre med juleballet altså, det er også mye styr og møter og da må de være borte fra timen" (Tuva, 8 trinn)

Flere av elevene ga også uttrykk for at elevrådsarbeidet var tidkrevende. På spørsmål om de selv kunne tenke seg å bli tillitsvalgt var flere av elevene opptatt av at det kunne gå utover tid til skolearbeid:

"Nå er jeg i 10 trinn og da er veldig mye prøver og eksamener og må konsentrere meg om det." (gutt, 10 trinn)

Intervjuer: *"Når du kommer på videregående til neste år så er det jo mulighet for å sitte i elevråd da også, kunne du tenke deg å gjøre da?"*

Nei det der med elevrådsarbeid det hefter ikke meg altså, jeg syns jeg må bruke tida på skolearbeidet, det er viktigere syns jeg." (gutt, 10 trinn)

Det var tydelig at det var flere som syns at arbeidet med elevrådet kunne komme i konflikt med skolearbeidet. De tillitsvalgtes fravær fra skoletimer og det faktum at de må bruke mye på arrangement som kom fellesskapet til gode, men som kan gå ut over den enkeltes tid til skolearbeid. Argumentene angående skolearbeidet kan selvsagt også fortolkes som en legitim unnskyldning som brukes fordi en egentlig ikke gidder eller orker. En slags kamuflering av manglende dugnadsånd som ofte gjenspeiles i holdninger som går ut på at det alltid er noen andre som ordner opp for oss. Likevel er det alltid en overhengende fare for at et økt fokus på individuelle prestasjoner i skolen kan gjerne føre til at elevrådsarbeid fremstår som lite smart og hensiktsmessig å bruke tid på. I diskusjonen med disse elevene fikk vi ikke inntrykk av at elevrådsarbeid ble sett på som noe kunnskapsberikende, noe nyttig som en kan lære noe av. Innsikt og erfaring i organisering og demokratiske prosesser oppleves kanskje ikke som kunnskap som etterspørres på prøver og eksamener i skolen? I samtalen med elevene kommer det frem at de i liten grad forstår elevrådsarbeid som noe en kan lære så mye av, i hvert fall ikke kunnskap som er nyttig i forhold til skolearbeid og eksamener. Selv om ledelsen fremhever betydningen av at alle elevene skal ha forståelse for at hver enkelt må yte sin skjerv til skolen i form av bidrag til fellesskapet så er elevrådsarbeidet ikke noe som intuitivt blir oppfattet som hensiktsmessig å ta på seg dersom en samtidig ønsker gode resultater i karakterboka.

4.5 Hvem blir tillitsvalgt da?

I intervjuet med elevene spurte vi om de kunne si noe om det å bli valgt som tillitsvalgt til elevrådet. Opplevde de dette som en attraktiv posisjon eller var det liten interesse for å bli valgt? Gjennomgående så gir elevene uttrykk for at det alltid er noen som kan tenke seg å bli tillitsvalgte, men på 10 trinn fikk de derimot ingen til å melde seg frivillig ved skolestart. Da ble det foreslått noen navn som så ble trukket ut og stemt over. De som ble plukket ut sa ja til å stille men først etter en del press. På de andre trinnene var det elever som meldte seg og hadde lyst å stille. I intervjuet får vi inntrykk av at det gjerne er en bestemt type elev som ønsker å være tillitsvalgt. I følge elevene vi snakket med så er det gjerne de som blir valgt elever som utmerker seg, enten ved at de blir oppfattet som flinke og kanskje til om med litt nerd eller at de gjerne er forstått som en av de populære og kule.

Utover dette med at elevrådsarbeidet krever tid virker det også som om det er en klar oppfatning om at en som tillitsvalgt helst bør ha spesielle egenskaper. Være flink til å organisere, være en ledertype eller en person som syns det er greit å stikke seg litt frem. På spørsmål om hun kunne tenkt seg å være tillitsvalgt svarer eksemplvis en av jentene fra 8 trinn:

"Nei, jeg kunne ikke tenkt meg å være tillitsvalgt. Jeg er bare ikke en sånn type, en sånn person som liker å stå og snakke foran masse folk" (jente, 8 trinn)

Det kan se ut som den utvidede modellen for elevdemokrati gjør de tillitsvalgte elevene mer synlige på godt og vondt. Inntrykkene elevene har av at elevrådsarbeidet krever mye både av tid og personlige egenskaper kan forklares med at de tillitsvalgte her har mer aktive og tilstedeværende roller. Sett fra et ønske om mer elevdemokrati må jo dette være ønskelig. Samtidig må det også være viktig å balansere mellom det å ikke tillegge for stor arbeidsbyrde og for store krav knyttet til rollen som tillitsvalgt og det å ha aktive og kunnskapsrike elevrådsrepresentanter.

4.6 Elevenes opplevelse av innflytelse?

Vi spurte også elevene om de ble hørt og fikk være med å bestemme på skolen. Gjennomgående virket det som elevene var optimistiske på dette området og mente at de kunne ha innflytelse dersom det var ting som de ønsket å gjøre noe med

"ja det er bare å si fra så blir det jo tatt opp. Det er jo ikke sikkert at det blir gjort noe, men ofte så blir det jo det synes jeg" (gutt 9 trinn)

En annen av elevene følger opp med å si at:

"Jeg synes elevrådet jobber godt og at det også virker som om rektor er opptatt av å høre på oss hvis det er noe, men det er viktig at vi får informasjon om ting" (jente 9 trinn)

Informasjonen kommer ofte i basisgruppemøtene og det er der elevene også på daglig basis har mulighet til å ta opp ting.

Den utvidede modellen for elevdemokratiet som vi har presentert her i dette caset fra ungdomskolen kan det være grunn til å se nærmere på for fremtidig organisering og styrking av elevrådsarbeidet. Det som fremstår som en styrking av elevdemokratiet ved denne utvidede modellen i forhold til den tradisjonelle er de daglige basisgruppemøtene som åpner opp for en mer hyppig dialog og informasjonsutveksling. Selv om elevene vi snakket med virket å ha god informasjon om skolens elevrådsarbeid så var det ingen av elevene som kjente til Elevorganisasjonen eller hadde hørt om Elevorganisasjonens arbeid.

4.7 De tillitsvalgtes opplevelse av elevdemokratiet ved ungdomskolen

De tillitsvalgte på skolen som vi snakket med var representanter fra alle trinn, de som deltok i samtalen satt i skolens elevstyre mens andre satt bare i elevråd og trinnforum. De ga uttrykk for at det å være tillitsvalgt ved skolen var en relativt populær jobb og at de hadde blitt valgt som en av flere mulige kandidater. Her får vi altså et ganske annet inntrykk enn da vi snakket med elevene som i stor grad mente at det ikke var så om å gjøre å delta i elevrådsarbeid ved skolen.

4.8 Kamp om ledervervet

Elevrådsrepresentantene forteller også at det var kamp om ledervervet i elevrådet og diskusjoner knyttet til hvilke trinn som skulle ha lederverv og nestlederverv. Tradisjonen tro hadde disse to vervene blitt tildelt 10 trinn, men det var tydelig at her hadde det vært uenighet da de yngre trinnene ønsket egne kandidater inn i disse posisjonene. Elevrådsleder var altså her oppfattet som en attraktiv posisjon, noe som indikerer at det er en posisjon med status og muligheter for innflytelse. Vårt inntrykk av dette ble også forsterket av lederens opptreden under intervjuet, der han med all tydelighet var den av de tillitsvalgte som hadde best oversikt, mest synspunkter og

følgelig også en slags naturlig autoritet i forsamlingen. Det faktum at de tillitsvalgte elevene oppfattet lederposisjonene i elevrådet som betydningsfull og viktig tyder på at elevrådsarbeidet var velfungerende i forhold til muligheter for innflytelse på saker som betydde noe for alle elevene på skolen.

4.9 Reell innflytelse eller "leke demokrati"?

Vi var opptatt av å finne ut om de tillitsvalgte opplevde at de hadde reell innflytelse på saker som de mente hadde betydning for elevene ved skolen. Gjennomgående var holdningen at de opplevde å bli tatt på alvor og bli både sett og hørt av skolens ledelse. Det ble også fremhevet at organiseringen i den utvidede modellen for elevdemokrati ved skolen gjennom de daglige møtene i basisgruppene, samt møter i trinnforum, gjorde at de sakene som nådde elevråd var av en litt større karakter. Elevråds sakene hadde betydning for hele skolen, mindre saker ble løst lokalt i gruppene eller på trinnivå. Dersom en sak kunne løses "lokalt" så ble den det, og dette kan være hensiktsmessig også med tanke på elevrådets maktposisjon og betydning. En for stor saksmengde bestående av mange små og detaljerte enkeltsaker er ofte sett på som en trussel mot et godt fungerende demokrati også i folkevalgte organer. Saksmengden kan bli for stor og for uoversiktlig for de som skal fatte beslutninger. Gjennom denne utvidede modellen for elevdemokrati ved denne skolen siles små lokale enkeltsaker ut og løses lokalt. På denne måten følger en prinsipp for en desentralisert beslutningsmodell der avgjørelser tas nærmest den saken angår. Det kritiske punkt i all demokratisk praksis er imidlertid alltid spørsmålet om hvem som styrer og bestemmer dagsorden, som her også i forhold til å ha innflytelse på når en sak blir "viktig" og "stor" nok til å gå videre til trinnråd, elevråd eller også til brukerråd og skolemiljøutvalg. De tillitsvalgte gir imidlertid uttrykk for at dersom de krever en sak opp i elevråd så får de det, men det skjer i dialog med kontaktlærer. Gjennomgående virket det som de tillitsvalgte hadde stor tiltro til ledelsen og rektor vilje til å lytte til elevenes synspunkter og ta disse på alvor. Tilliten til ledelsen var basert på konkrete erfaringer med saker som de hadde fremmet og fått gjennomslag for. Derimot var de tillitsvalgte mer kritisk til foreldrerepresentantenes rolle i bruker og miljøutvalg.

"I brukerrådet og skolemiljøutvalget har vi alltid noen utrolig skeptiske foreldre altså"

Så mens de opplevde å bli møtt med tillit og tiltro av ledelsen så var FAU her mer forstått som en mer skeptisk motpart i flere saker.

4.10 Rollen som tillitsvalgt – verneombud, problemløser og til og med orakel?

De tillitsvalgte mente at de var godt synlige i basisgruppene og på trinnet. Alle vet hvem de er og at de sitter i elevrådet. De fortalte at de ble møtt med ulike forventninger både fra medelever og lærere. I basisgruppemøtene var det ofte saker som handlet om det fysiske arbeidsmiljøet på skolen som blir tatt opp av elever. Det kunne være de blir bedt om å si fra om ting som er utilfredsstillende som eksempelvis for kald innetemperatur, ødelagte eller skitne toaletter, ting som burde forbedres eller fikses på. Videre var det også slik at lærerne ønsket å bruke de tillitsvalgte som allierte i forhold til problemer som oppsto på skolen med bråk, støy eller uakseptabel oppførsel.

"Jeg er flere ganger blitt bedt om å snakke med medelever om dårlig oppførsel, bråk, søppelkasting og sånne ting. F.eks. hadde vi problem med at folk ikke hadde køkultur i kantina og at folk kasta matpapir på golvet i stede for i søppelkassene, og da ble jeg bedt om å snakke med folk om det" (Tillitsvalgt jente 9 trinn)

De tillitsvalgte synes ofte denne rollen kunne være litt vanskelig, men de ga uttrykk for forståelse for hvorfor de ble bedt om å snakke med sine medelever om slike problem.

"Det er vel slik at noen elever hører mer på oss eller på venner enn de gjør på lærerne, hvis vi sier det til de så hjelper det noen ganger mer enn hvis lærerne kjefter. Men det er ikke alle som gidder å høre på oss altså, og det er alltid noen som det ikke er noe vits å snakke med"

(Tillitsvalgt gutt 10 trinn)

De tillitsvalgte opplevde også store forventninger fra en del elever om at de skulle ha kunnskap og oversikt over svært mye, og at de nærmest i kraft av å være tillitsvalgte skulle være en slags orakler som kunne besvare det meste.

"Det er jo mange som kommer og spør oss alt mulig som vi ikke har peiling på i det hele tatt altså. De tror bare vi vet en hel masse om nesten alt"

(Tillitsvalgt, gutt 10 trinn)

Litt overdrevne forventninger til de tillitsvalgte fra medelever noen ganger altså men i hovedsak så var henvendelser gjerne klager på ting i skolemiljøet eller forslag til forbedringer som det var ønske om at det skulle bli gjort noe med.

4.11 Elevrådsarbeid - tidkrevende men artig og lærerikt

De tillitsvalgte vi snakket med ved denne ungdomskolen mente alle at det fort kunne ta mye tid å jobbe med elevrådsarbeid. I motsetning til deres medelever, som vi også snakket med, og som mente at elevrådsarbeid gikk ut over skolen, hadde de tillitsvalgte få eller ingen bekymringer i forhold til å rekke skolearbeidet. Tvert i mot ble det i denne gruppen fremhevet at det var godt å få holde på med noe annet enn fag hele tiden og at det ga skolehverdagen et mer variert og meningsfullt innhold.

"Arbeid med elevråd kan i perioder ta mye tid og det er lett å bli stressa av det ...men det er utrolig god følelse når vi får til noe og når det blir bra"

(tillitsvalgt gutt 9 trinn)

Det ble også understreket av flere at en kunne lære mye på å være med i elevråd, både om organisering og tilrettelegging i forhold til store arrangement som nyttårsball men også det å måtte ta ansvar for mer enn bare seg selv.

5 Den videregående skolen i distriktet: Velfungerende elevstyre – uengasjert elevmasse?

Denne videregående skolen ligger i en liten by i distriktet, og har både fastboende og tilreisende elever som bor på hybel. Skolen er stor med over 900 elever, og har både yrkesfaglige og studiespesialiserende linjer og flere av de ulike linjene har tidligere vært på forskjellige skoler som nå er slått sammen. Dette gjør at skolen har mange ulike kulturer som preger måten blant annet undervisning og elevmedvirkning blir gjort på. Med disse ulike kulturene er også opplevelsen av elevmedvirkning ulik blant elevene på de ulike retningene. Dette gjelder først og fremst nå det er snakk om elevenes medvirkning i det daglige i forhold til undervisningssituasjonen, ikke i så sterk grad forhold til elevrådsstyrets arbeid.

5.1 Organisering av elevdemokrati

Organiseringen av elevrådsarbeidet ved denne skolen var kjennetegnet av den tradisjonelle modellen for elevdemokrati. Hver klasse/gruppe⁷ hadde valgt en tillitselev og disse tillitselevene sitter i elevrådet. Klassene/gruppene på de ulike studieretningene utgjorde team med lærere. Ved enkelte team ble det valgt ut en tillitsvalgt fra klassene som deltok på teammøter, men dette gjaldt ikke ved alle studieretningene. På hver studieretning ble det valgt ut hvem av tillitselevene som skulle sitte i styret og slik ble alle studieretningene representert i elevrådsstyret. For å gi elevene mulighet til å få informasjon og komme med saker hadde alle en ”klassens time”, hvor det ble satt av tid til tillitselevene. Da denne timen var lagt til midttime og ikke var obligatorisk fungerte den ikke optimalt i forhold til hensikten, fordi mange elever ikke deltok. Med bakgrunn i dette hadde derfor noen av studieretninger ved skolen i tillegg opprettet møter mellom tillitselevene på trinnet og trinnlederen, med påfølgende obligatorisk møte for alle elevene. Dette så ut til å fungere veldig bra der hvor det ble praktisert, men fokuset her var tydelig på skolehverdagen i den enkelte klasse og problemer på trinnet. Det så i liten grad ut til å være en kanal der eleven fikk informasjon om elevrådsstyrets arbeid og saker som gjaldt hele skolen.

Ledelsen på denne skolen har i lengre tid vært opptatt av å få elevråd og elevstyre til å fungere bedre og bestemte seg for å ha fokus på dette skoleåret 2008/09. Siden vi i denne undersøkelsen skulle ha hovedfokus på hva som skal til for å få til velfungerende elevråd synes vi derfor arbeidet ved denne skolen var interessant.

5.2 ”Vi vet jo ikke så mye om hva elevrådet egentlig gjør” - Yrkesfagelevenes opplevelse av elevrådsarbeid

I intervjuet med elevene fra yrkesfag hadde vi med representanter fra de fleste av linjene ved skolen (helse, bygg, elektro, media, mek.). Flertallet i denne gruppen var førsteårselever ved vgs., mens et par gikk andre år og en av disse hadde sittet i elevråd året før. Vi fikk inntrykk av at disse elevene som møtte til intervju med oss var interessert i tema elevmedvirkning og elevdemokrati. Det var med andre ord ikke elever som var uinteressert eller lite engasjerte vi snakket med her.

Alle elevene som møtte kjente til hvem det var som var tillitsvalgt i sin klasse, men utover dette ga samtlige uttrykk for at de ikke hadde noe klar formening om hva elevrådet ved skolen jobbet med av saker eller tema. Valget av tillitsvalgt hadde jevnt over foregått ved at en stemte over foreslåtte kandidater. Kandidatene stilte opp mer eller mindre motvillig også ble den som fikk mest stemmer valgt. Det var med andre ord ikke noen attraktiv og ettertraktet jobb å være tillitsvalgt, slik det ble fremstilt denne gruppen.

⁷ Elevene bruker betegnelsen klasse mens ledelsen bruker begrepet gruppe

5.2.1 Den gode tillitseleven

Vi var opptatt av å få vite hva elevene forsto som en god tillitselev. Det var tydelig at engasjement og vilje til å stå på for fellesskapet var viktig:

”En god tillitselev er en som får fram saker, tar ansvar og tar opp ting i klassen, en som er litt engasjert”.

(jente, 1 års yrkesfag)

Det kom også frem at den tillitsvalgte gjerne måtte være en person som hadde mot til å ta ordet i forsamlinger.

”Det nytter ikke at en tillitsvalgt er sjenert, hun eller han må være en type som tørr å stå for meningene sine”

(gutt, 2 år yrkesfag)

Engasjement og meningers mot var altså egenskaper som ble etterspurt hos de som skulle velges, men i samtalen med disse elevene kom det tydelig frem at det ikke alltid var slik at det var folk som var godt egna for tillitsvalgtoppgaven som ble valgt. Det ble nevnt flere eksempler på tillitsvalgte som ikke hadde tatt oppgaven seriøst og som dermed ikke har bidradd noe særlig verken for klassen sin eller i elevrådet. Det var tydelig at sløve og uengasjerte tillitsvalgte opplevdes som et problem.

5.2.2 Elevrådet – gjør det noen forskjell?

Noen av elevene fra yrkesfag kunne gi oss eksempler på enkeltsaker som de visste elevrådet hadde jobbet med.

”Jeg vet at de hadde oppe en sak som handlet om urettferdighet. Det var en klasse som nesten ikke fikk friminuttid. Det ble tatt opp i elevrådet og så ble det endret på. Ellers er det jo alltid ett eller annet angående prisene og utvalget i kantina da. Her er det et privat firma som driver kantina, prisene er høye og utvalget så som så, men hadde ikke elevrådet passet på så tror jeg det hadde vært langt dårligere. Elevrådet har også vært med og laget regler ved skolen angående røyking og snusbruk ”

(gutt, 2 år yrkesfag)

Alle var klar over at de hadde mulighet til å ta opp saker til elevrådet men de fleste sa at det var sjelden det skjedde.

”Vi gjør jo det av og til, sånn som at vi manglet knagger til å henge opp jakkene våre og sånn, det fikk vi jo etter å ha tatt det opp gjennom elevrådet... men vi kunne sikkert ha tatt opp flere ting og vært mer aktive ja...”

(jente, 2 år yrkesfag)

Det er tydelig at de sakene som blir tatt opp gjerne er av praktisk karakter. Den tillitsvalgte og elevrådet blir i første rekke forstått som et slags *verneombud*, som kan ha inngripen med ting som berører det fysiske eller organisatoriske arbeidsmiljøet på skolen. I utgangspunktet kan kanskje saker som friminutt, røykereglene, kantinepriser og knagger virke trivielle og lite betydningsfulle, men her bør vi også huske på at tilsynelatende små ting kan være viktig nok for trivsel og læringsmiljø ved skolen. Verneombudfunksjonen i arbeidslivet er ofte tillagt stor betydning for arbeidsmiljøet på mange arbeidsplasser i yrkeslivet, slik sett skulle en ikke tro at den var mindre viktig for arbeidsmiljøet i skolen.

Selv om yrkesfagelevene kunne gi flere eksempler på enkeltsaker som de visste at elevrådet jobbet med, sa samtlige av de yrkesfagelevene vi snakket med av de manglet innsikt og informasjon om hva elevrådet holdt på med. Det var satt av fast tid på planen til ”klassens time” men siden oppmøte var basert på frivillighet og ikke obligatorisk valgte de fleste å gjøre andre ting i denne tiden. Dessuten var en godt fungerende ”klassens time” avhengig av engasjerte tillitsvalgte som var i stand til å motivere medelever til å være tilstede, langt fra alle elevene vi snakket med opplevde at de hadde dette. Skolen hadde også egne elevrådsider på nettsidene ”Its learning” der sakslister til elevråd ble lagt ut. Elevene mente at disse sidene sjelden ble oppdatert og at det i liten grad lå informasjon av betydning der, slike ting som referat fra møtene manglet ofte. Alle elevene vi snakket med fra yrkesfag mente at informasjonen om elevråd var for dårlig. De pekte på at dette var spesielt uheldig fordi de var en videregående skole der elevene skulle ha stort ansvar for egen læring.

Elevene opplevde at de til en viss grad hadde medbestemmelse og innflytelse på egen læring og at de kunne ta slike ting opp direkte med lærer, men dersom lærer ikke tok hensyn så ville en ta det opp videre til teamleder. Hvis en da ikke ble hørt så ville en slik sak gå så langt at det blir en elevråds sak. Elevrådet ble på denne måten oppfattet som en instans som en kunne bruke dersom en ikke fikk gjennomslag ovenfor lærere. Ingen av elevene i gruppen hadde imidlertid opplevd at dette hadde vært nødvendig ennå. En av elevene i gruppen pekte også på muligheten for å koble inn Elevorganisasjonen, og mente at her kunne en også få hjelp og støtte dersom en sak ikke lot seg løse ved skolen. Elevene kjente også til at de hadde et Elevombud i fylke, elevombudet hadde vært på besøk ved skolen og elevene var også klar over at dette var en mulighet til å få hjelp dersom det skulle være behov for det.

5.3 ”Den som nekter minst, blir valgt” Hvordan elever fra studiespesialisering, dans og idrett opplever elevrådsarbeid

Denne gruppen elever kom fra linjene studiespesialisering, dans og idrett, det var første og andre års elever som ikke var tillitsvalgte men et par av dem hadde tidligere erfaring fra elevråd. Denne gruppen kjente også til hvem som var sine egne tillitsvalgte på egen linje. Også her fikk vi inntrykk av at det ikke var særlig attraktivt å være tillitsvalgt. En av elevene fortalte imidlertid at det hadde vært flere som hadde meldt seg som kandidater i hennes klasse, men hovedinntrykket var likevel at de som ble valgt gjorde det nokså motvillig. Det var forskjellige forklaringer på dette, en av dem var at mange ikke visste så mye om hva det ville gå ut på og hvor mye tid det ville ta. Ville det for eksempel ta så mye tid at det gikk utover skolearbeidet? Andre hevdet også at motivet for å nekte var bunnet i litt falsk beskjedenhet, at det å stå frem å si; velg meg!, lett kunne bli oppfattet som hovent og ukult. Det er tydelig at det i denne sammenheng er best med litt kledelig beskjedenhet.

”Jeg tror mange vil vegre seg for å stikke seg frem å si at en vil bli valgt – det blir liksom litt sånn feil og da er det bedre å nekte litt sånn forsiktig, selv om en egentlig kan tenke seg det”

(jente, 2 årselev)

Den falske beskjedenheten knyttet til at en bør nekte når en blir forelått kan forstås som et sosialt ritual, det å bryte med dette kan gi en risiko for å bli forstått som en person som har for høye tanker om seg selv. Usikkerhet knyttet til hva vervet vil innebære og hvilke forventninger som stilles kan helt sikkert også bidra til at mange blir motvillig valgt.

5.3.1 Elevrådet – de får vel ikke de helt store sakene?

I denne gruppen elever fra studiespesialisering (dans og idrett) ser vi mye av den samme forståelsen av elevråd og elevrådsarbeid som i gruppen med yrkesfagelever omtalt ovenfor.

De tillitsvalgte blir for en stor del oppfattet å ha en slags verneombudsrolle og sakene som tas til elevråd angår ofte konkrete ting ved det fysiske miljøet ved skolen som dårlige dusjforhold og kantinepriser. Ellers oppfattes elevrådsarbeid å handle om organisering av arrangement som O.D.(operasjon dagsverk).

"Jeg tror nok at elevrådet får til ting, men det er vel ikke de helt store sakene. Elevene kommer nok med synspunkter men jeg er ikke sikker på hvor seriøst rektor tar det da"
(jente 1 årselev)

Inntrykket vi fikk da vi snakket med yrkesfagelevne om at det er lite informasjon om elevrådet til elevene, bekreftes også i denne gruppen. Det er likevel variasjoner mellom klassene og linjene i forhold til hvor godt fornøyd elevene er med informasjon om elevrådet.

"Hos oss fungerer det faktisk bra med informasjon. De tillitsvalgte i elevrådet har en fast info. hver mandag, de jobber også sammen med lærerteam og teamleder om dette, og gir beskjed når det ligger noe ny info på "Its learning"."
(jente, 1 årselev)

Ved en stor videregående skole som dette finnes det altså ulike praksiser i forhold til elevdemokrati og elevrådsarbeid. Modellen skissert ovenfor med faste møter og samarbeid med lærerteam viser hvordan det er mulig å gjøre forbedringer i informasjonsutveksling mellom elever og tillitsvalgte. Det er mye som tyder på at økt informasjon til elevene er nødvendig dersom en ønsker å øke engasjement og deltakelse i elevrådsarbeidet ved denne skolen.

5.4 "Det er vel vi som stort sett gjør jobben" - Elevrådsstyrets opplevelse av elevdemokrati

I samtalen med elevrådsstyre møtte vi en svært engasjert og talefør gruppe representanter med tillitsvalgte fra elevstyret. Elevstyret er valgt av elevrådet, alle studielinjene ved skolen er representert. De representantene fra elevstyret som vi møtte fortalte alle at de var litt motvillig til å bli valgt i utgangspunktet, ingen har imidlertid angret på det. Elevstyrerepresentantene la vekt på at de har fått gjennomslag for flere saker som dreide seg om konkrete forbedringer av skolen læringsmiljø (som fruktordning og stille rom) og at de var svært fornøyd med samarbeidet de hadde med ledelsen ved skolen.

"Vi blir tatt med på råd og vi føler at vi blir møtt med respekt av ledelsen, de er opptatt av å ta oss på alvor"
(elevstyrerepresentant 1 årselev)

Mens forholdet til ledelsen var utmerket var det derimot ikke like lett å få samarbeidet i elevrådet til å fungere godt.

"Det er store variasjoner mellom de som sitter i elevrådet, mange er uengasjert og lite interessert i å gjøre noe, de bare sitter der, mens andre er kjempeflinke og lyst å gjøre en innsats. Det er vel vi i styret som stort sett gjør jobben"
(elevstyrerepresentant, 3 årselev)

Det var altså en utfordring å få elevrådet til å fungere rett og slett fordi mange av de som satt der egentlig ikke er interessert eller motivert for elevrådsarbeid. Styreprerentantene pekte også på det problematiske med informasjonsflyten og bekreftet på denne måten også inntrykket fra intervjuene med elevene.

”Klassens time er lagt til midttime og da blir det for slapt, de fleste finner på andre ting å gjøre, hvis du da i tillegg har en tillitsvalgt som ikke vet noe særlig fordi vedkommende bare sover seg gjennom alle elevrådsmøtene, ja så blir det dårlig med info til elevene”.

Det ble også pekt på av elevstyrerepresentantene at sidene på ”Its learning” hele tiden blir oppdatert med informasjon. Elevstyrerepresentantene hevdet (i motsetningen til de andre elevene vi snakket med) at sidene var informative men at det dessverre var det få som brukte dem. Dette er nok et typisk eksempel på at nettbasert informasjon ikke alltid fungerer optimalt og etter intensjonen.

5.4.1 Et engasjert og aktivt elevstyre

Det var ikke tvil om at elevstyre ved denne skolen var både engasjerte og aktive. Ledelsen hadde vært opptatt av å involvere representantene både i skolens faste råd og utvalgt (skolemiljøutvalg, brukerråd, AMU, administrasjonsmøter m.m.) og i annet komitéarbeid som eksempelvis angikk skolens arbeid mot frafall og planer om en større utbygging.

Det kan være både tøft og krevende for en 16 – 17 åring å delta i møter på lik linje med voksne autoritetspersoner fra skolens ledelse og personale, men gjennom hva elevstyrerepresentantene forteller fikk vi inntrykk av at ledelsen hadde lyktes med å skape en god kultur for elevmedvirkning:

”Vi er ikke redde for å ta ordet eller for å si hva vi mener møter og sånn, vi føler at vi blir tatt på alvor altså” (elevstyrerepresentant, 16 år og 1 årselev)

Vi fikk også inntrykk av at representantene hadde rikelig med oppgaver, ja kanskje litt for mange oppgaver, i hvert fall i perioder. Elevrådsstyre hadde også ofte og jevnlig møter, opp til 2 ganger i uka møttes de i perioder, mens selve elevrådet kun møttes et par ganger i halvåret. Det kan ut fra dette se ut som om det her var en overhengende fare for at elevstyre i perioder blir overbelastet med oppgaver, mens elevrådet tilsynelatende blir ”underyttere” i elevdemokratiet. Vi tror ikke dette er en unik situasjon ved denne skolen. Det er mye som tyder på at spesielt store skoler som denne sliter med å få til et bredt engasjement i elevmassen og dermed også i elevrådet. Det er flott med et velfungerende elevstyre, men dersom det kun kommuniserer og fungerer godt i relasjon til ledelsen og ikke til elevmassen forøvrig, kan en stille spørsmålstegn ved hvor godt det kan ivareta og representere elevenes interesser.

Elevstyrerepresentantene ved denne skolen virket uansett veldig klar over denne problematikken og de var opptatt av hvordan de kan nå ut i større grad til hele skolen ved å bedre informasjon og kommunikasjon om det som angår alle elevene ved skolen. Det virket som det var enighet om at her behøvdes det en holdningsendring til elevrådsarbeid. Dersom lærere og teamledere signaliserer kraftig at de ikke synes det er viktig med elevrådsarbeid, er det heller ikke så rart at mange elever også oppfatter det på denne måten.

”Vi lærer utrolig mye av dette arbeidet, og det er utrolig artig å være med å påvirke, vi skulle kanskje ha mer fokus på nettopp dette slik statusen på det å være tillitsvalgt ble litt bedre, få fram at det er flott å være en ledertype, at det handler om å være positiv og motivere andre” (elevstyrerepresentant, 3 år)

Representantene fra elevstyre sa at de kunne hatt god nytte av å få vite litt om hvordan en jobber med tilsvarende utfordringer på andre skoler og at de her kunne ønsket at Elevorganisasjonen kunne legge til rette for dette gjennom eksempelvis konferanser med erfaringsutveksling. De har til nå ikke hatt så mye kontakt med Elevombudet i fylket men understreket at undervisningsopplegget for elevrådet (ett dagskurs høst og vår) hadde fungert bra.

5.5 "Hvis elevene opplever dette som et skinnedemokrati – ja da sliter vi - Ledelsens forståelse av elevdemokrati ved den videregående skolen

I intervjusamtalen vi hadde med ledelsen ved skolen inngikk rektor og assisterende rektor, og vi fikk forståelse av at begge hadde vært sterkt involvert i arbeidet med å øke elevengasjementet for og i skolen. I første omgang satset en på å få elevstyre ved skolen til å fungere godt. De var begge svært opptatt av at elevene skulle bli mer involvert og engasjert i skolen og hadde bevisst ønsket å jobbe mer bevisst med valg av representanter på de ulike studieretningene. Gjennom å bruke studieledere og teamledere som har gått inn og jobbet bevisst med valgene for å få frem gode kandidater. Ved enkelte studieretninger har dette fungert godt og det har blitt gitt bedre informasjon til elevene og gjort god tilrettelegging i forhold til valg av tillitsvalgt for elevene.

5.5.1 Skolen trenger gode tillitsvalgte

Ledelsen ga helt klart inntrykk at de vektla opplæring i demokrati som et viktig læringsmål i forhold til å få til velfungerende elevdemokrati ved skolen. Samtidig var det også tydelig at et velfungerende elevdemokrati ble forstått som nødvendig for at skolen skal kunne tilby god kvalitet på læringsmiljøet. For å få til dette var det rett og slett nødvendig for ledelsen å ha tillitsvalgte elever å spille på lag med. Det var med andre ord ikke bare hensynet til elevenes demokratiske rettigheter som spilte en rolle her men også ledelsens behov for å rådføre seg med skolens elever (eller "kunder" som rektor her gjerne kalte dem). Denne markeds og kundeorienterte måten å tenke på representerer mye av det som kan forbindes med fornying, effektivisering men også økt demokratisering og desentralisering av offentlig sektor, gjerne kalt "New public management" i organisasjonslitteraturen (Rørvik, 1998)⁸. Elevene er de som kjenner hvor skoen trykker, de skal myndiggjøres å få økt innflytelse. Reell innflytelse og deltakelse i demokratiske organ ved skolen krever imidlertid en opplyst og informert gruppe av tillitsvalgte. Ledelsen har valgt å satse på å få til et velfungerende elevstyre i første omgang, målsettingen videre er å jobbe i forhold til elevrådet.

"Vi ser at elevstyre sliter med å nå ut til mange av de tillitsvalgte i elevrådet, flere av elevrådsrepresentantene fungerer dårlig og gir ikke informasjon videre i sine grupper. Vi prøver derfor å få involvert de ansatte i forhold til de tillitsvalgte, få de til å jobbe med å få de tillitsvalgte til å fungere bedre, men heller ikke der er det alle som er interessert. Flere lærere sier at dette med elevdemokrati det inngår ikke i mine fag, og de er ikke opptatt av det". (ass.rektor)

Det var slik vi forsto det et gjennomgående problem at elevrådsarbeid og tillitsvalgtarbeid ikke ble tillagt stor nok betydning eller verdi av alle i lærerpersonalet. Det å bruke tid på å få til gode prosesser rundt valg av tillitsvalgte og legge vekt på å få til gode rutiner knyttet til informasjonsutveksling til og fra elevråd og elevstyre, ble rett og slett ikke prioritert av alle lærerne. Ledelsen har her forsøkt å jobbe med studielederne for å få de til å tilrettelegge bedre for elevdemokrati på de ulike linjene og teamene eksempelvis med å lage en regel om at de tillitsvalgte elevene skal delta på teammøter, men dette fungerte ikke like godt over alt.

"Vi har i dette skoleåret i første omgang fokusert på å få i gang et mer velfungerende elevrådstyre. Det har vi gjort ved å involvere studieledere som har gått inn og jobbet bevisst med valgene for å få frem gode kandidater...de stedene det fungerer godt har teamleder jobbet godt også med info og med god tilrettelegging. Det betyr mye hvordan

⁸ Rørvik, Kjell Arne (1998): *Moderne organisasjoner - trender i organisasjonstenkingen ved tusenårsskiftet. Om hvordan organisasjonsmodeller brer seg som "moter" fra privat til offentlig sektor.*

teamleder og lærerne ellers presenterer dette med valg til elevråd. Jeg tror at dersom elevene møtes med respekt og hvis de føler de blir tatt på alvor så lykkes en også i å få til gode prosesser rundt valg og elevrådsarbeid.” (rektor)

Ledelsen mente de har lyktes i forhold til årets elevstyre og at det var svært viktig for skolen med engasjerte og aktive elevrepresentanter som deltok inn i styrer og råd ved skolen.

Når elevrepresentantene deltar eksempelvis i administrasjonsmøtene så er dette veldig nyttig for oss, vi blir tvunget til å tenke igjennom ting fra elevenes ståsted. Vi må ta dem på alvor for hvis de opplever dette som et skinnedemokrati – ja da sliter vi”.
(rektor)

Ledelsens fremhevelse av nødvendigheten av et fungerende elevdemokrati var knyttet til hvilke muligheter skolen som helhet kan ha for forbedringer. Samtidig var de opptatt av at skolen også har et samfunnsansvar i å oppdra elevene til engasjerte samfunnsmedlemmer. Ledelsen pekte også på at når valgfaget falt bort med Kunnskapsløftet så mistet en muligheten til å synliggjøre elevers deltakelse i tillitsvalgтарbeid, men at de nå ga de tillitsvalgte attester som dokumentasjon på det arbeidet de hadde gjort.

Ledelsen mente også at overordnede føringer som kunnskapsløftet kunne ha tilrettelagt bedre for at det ble mer attraktivt å engasjere seg.

Slik det er nå risikerer de tillitsvalgte arge blikk fra lærere om fravær pga deltakelse i møter, de skulle heller ha blitt møtt med forståelse, god tilrettelegging og en klapp på skuldra
(ass.rektor)

På samme måte som de tillitsvalgte elevene var ledelsen opptatt av at rollen som tillitsvalgt må bli mer attraktiv og elevene må få økt anerkjennelse for jobben de gjør som tillitsvalgte.

5.5.2 Informasjon er makt

På bakgrunn av elevintervjuene både ved yrkesfag og studiespesialisering ser vi tydelig at en hovedutfordring knyttet til å få til velfungerende elevråd og elevdemokrati handler om å få til god informasjonsflyt. Mens elevrådsarbeidet på barne og ungdomskole er til en viss grad voksen og lærerstyrt og en del av opplæringen i demokrati, forventes det at elevene i videregående i større grad skal ta ansvar sjøl for sin egen rett til medbestemmelse. Vi finner i disse intervjuene med elevene at de etterspør mer informasjon og kunnskap om hvilke muligheter for innflytelse som faktisk finnes. Kanskje skyldes manglende engasjement rett og slett manglende informasjon og kunnskap. Når elevrådsarbeid og tid til dette blir en salderingspost på elevenes tidskonto så handler kanskje dette om at det i stor grad fremstår som noe frivillig og idealistisk. Kanskje burde elevrådsarbeidet og tid til klassens time (eller klassens kvarter) i større grad institusjonaliseres som en del av det som obligatorisk kreves av elevene? Kanskje er det også nødvendig at tillitselevne og elevrådsarbeidet i større grad hjelpes frem i samarbeid med lærerteamene, slik vi altså finner eksempel på ovenfor. Vi ser at ledelsen ved denne skolen er genuint opptatt av å få dyrke frem et velfungerende elevdemokrati. Det er også verdt å merke seg at de i denne sammenheng etterlyser sterkere overordna føringer gjennom Kunnskapsløftet som i større grad legitimerer viktigheten av å bruke tid og ressurser på tillitsvalgte og elevrådsarbeid.

6 Konklusjoner og funn

Vi vil i det følgende presentere de sentrale full og konklusjoner fra denne studien av norske elevråds funksjon. På bakgrunn av data fra den kvalitative og kvantitative delene av studien, vil vi trekke fram noen hovedmomenter vi ser er sentrale i arbeidet med å utvikle et velfungerende elevdemokrati.

6.1 Elevmedvirkning lokalt og sentralt

Elevmedvirkning og elevdemokrati foregår på ulike nivå og på ulike områder i skolen. På bakgrunn av denne undersøkelsen ser vi at elevmedvirkning ikke bare kan forstås som noe som kan oppnås gjennom velfungerende elevråd, men at det også innebærer å oppnå velfungerende elevmedvirkning for den enkelte elev i sin læringssituasjon. På samme tid finner vi at elevråd og elevstyrer kan representere elevenes ståsted og perspektiv ovenfor skolens ledelse og være viktige talerør for elevenes rettigheter ovenfor skolens ledelse. Medvirkning i forhold som påvirker egen læringssituasjon skjer gjerne lokalt i den elevens gruppe eller klasse, mens medvirkning gjennom elevråd skjer på sentralt og overordna nivå på skolen gjennom et representativt demokratisk system. Slik kan elevmedvirkning "lokalt" og elevmedvirkning "sentralt" være separate prosesser av elevdemokratiet som ikke alltid trenger å ha sterk sammenheng med hverandre.

6.2 "Den som nekter minst blir valgt"

En utfordring i arbeidet med å utvikle velfungerende elevråd handler om å få motiverte og engasjerte elever til å inneha posisjonen som tillitsvalgt. Hovedinntrykket fra intervju med elevgrupper og tillitsvalgte både i ungdomskolen og i videregående er at mange av de som blir tillitsvalgt til elevråd gjør det mer eller mindre motvillig. Det kan synes som om det ofte gir liten status og anerkjennelse å inneha vervet som tillitselev. I noen tilfeller fortelles det også om valg preget av nærmest paradiske tilstander der eksempelvis den eleven som er fraværende blir valgt, eller noen blir valgt fordi de, som en dårlig spøk der og da, meldte seg som frivillig kandidat. Noen elever legger imidlertid vekt på at det kan være tøft å stikke hodet frem å si at en har lyst å bli valgt, andre mener motvilje mot å bli valgt kan bunne i falsk beskjedenhet.

Hvem som sitter i elevrådet blir viktig i forhold til å forstå elevråds funksjon. Aktive, bevisste elevrådsmedlemmer, som ønsker å spille en rolle og tror det er mulig, bidrar til å gjøre elevråd til et fungerende redskap for demokratisk medvirkning. Spørsmålet om hvem som velges til elevråd og elevrådsstyrer blir dermed viktig. Består elevrådene av de flinkeste og mest bevisste, "eliteelevne", eller av de som ikke kom seg unna? Vi ser begge tendensene i vår studie, og det er klart at dette vil påvirke elevrådenes virkemåte. Målet må selvsagt være at man klarer å rekruttere kandidater som både er representative for elevgruppen, og som er engasjert og interessert i å gjøre jobbe den velges til. I denne sammenhengen er elevrådets status i elevgruppen viktig. Dette henger igjen sammen med i hvor stor grad det oppfattes som et reelt organ for medvirkning.

6.3 Hvilke saker får elevrådet?

Våre funn tyder på at det ofte skjer en siling i sakene som går til elevrådet. De sakene som angår den enkelte elevs skolehverdag løses på trinnivå, mens elevrådet i større grad arbeider med praktiske problemer som angår hele skolen. Dette er på ingen måte nødvendigvis en dårlig

ordning, tvert i mot. Det er godt demokratisk prinsipp at saker løses nærmest den saken angår. Et elevråd som oversvømmes med små enkeltsaker er heller ikke optimalt i forhold til ønsket om et godt elevdemokrati.

Vi ser at tillitsvalgte, både på ungdomskoler og i videregående ofte har en rolle som kan sammenliknes med verneombudsrollen i arbeidslivet. Det er lett å tenke på at saker som eksempelvis noen elevers behov flere knagger, fruktordning eller utilfredsstillende busstilbud, som små og mindre viktige. Vi vil understreke at tilsynelatende små ting kan være svært viktig for trivsel og læringsmiljø ved skolen. Verneombudsfunksjonen i arbeidslivet er ofte tillagt stor betydning for arbeidsmiljøet på mange arbeidsplasser i yrkeslivet, slik sett skulle en ikke tro at den var mindre viktig for arbeidsmiljøet i skolen.

Eleverådets stemme inn i skolens ledelse skal ikke undervurderes, den er viktig og sentral for å fremme elevenes synspunkter til ledelsen. Videre deltar de tillitsvalgte også inn i skolemiljøutvalg og brukerråd, som kan gi elevene gode muligheter for innflytelse.

Men elevdemokratiet er samtidig et representativt demokrati hvor det er en fare for at det primært er tillitselevenenes egne meninger og interesseområder som det blir arbeidet med. Vi finner at kommunikasjonen fra elevrådsstyret til elevene ofte er vanskelig og det ikke alltid oppleves som lett å få engasjert elevene i generelle saker.

Elevmedvirkningen som foregår på klassenivå er viktig i forhold til den enkeltes læring og utvikling. Derfor vil det være viktig å styrke også denne delen av elevmedvirkningen, fordi en skole kan ha et velfungerende elevråd og elevdemokrati uten at elevene på skolen i særlig grad vet hva elevrådet driver med. Elevrådet er viktig som en stemme inn til ledelsen, men elevmedvirkning i klasserommet gir den enkelte direkte mulighet til å påvirke utformingen av egen læringssituasjon og dermed sin egen mulighet til å lære mer.

Vi ser altså på mange måter forskjellen mellom representativt demokrat i elevråd og direkte demokrati: Elever opplever det ofte som enklere å ta opp saker direkte, med kontaktlærer etc., det tar mindre tid og gir raskere resultater, i saker nær elevens læringsmiljø og praksis i klasserommet. Dette kan handle om kjennskap, kanaler og relasjoner; elever kan føle at det er lettere å ta opp ting med den kontaktlærer de kjenner godt, enn å gå til et elevråd de har et mye mer fjernt forhold til? Det kan også handle om forventninger; elever kan ha mer tro på at ting kan endres hvis man tar det opp direkte, enn om man går veien om et elevråd. Vi ser også at det her kan bli et skille også etter type saker; "akuttsaker" og saker som direkte angår læringsmiljøet, tar man der og da med den det gjelder, mens mer "langsiktige saker" kan gå veien gjennom elevrådsapparatet.

6.4 Demokrati på alvor?

Vår studie har vist at elevrådets funksjon og rolle er avhengig av om og i hvilken grad/på hvilken måte det blir inkludert i skolens styringsstrukturer. Hvis skolens ledelse involverer elevrådet, tar dem med i reelle prosesser og lar dem spille en reell rolle i skoleutvikling, kan elevrådene være et potent redskap for elevmedvirkning.

Skoleledelsen må ha tro på at elever, gjennom elevråd, kan spille en reell rolle i utviklingen av en bedre skole, dette må være motivasjonen. Et ønske om å være "snill" eller gi elevene trening i demokrati, gir alene ikke sterk nok forankring i forhold til skolens kjerneaktiviteter. Skoleledelsen må se den reelle nytten av å involvere de ressursene og den kompetansen elevrådet representerer.

6.5 Demokrati på skoleledelsens premisser?

Eleverådets funksjon og rolle er altså svært avhengig av om og i hvilken grad det blir inkludert i skolens styringsstrukturer. Hvis skolens ledelse involverer eleverådet, tar dem med i reelle prosesser og lar dem spille en reell rolle i skoleutvikling, kan eleverådene være et potent redskap for elevmedvirkning. I motsatt fall, der skolens ledelse velger å sile saker og ikke involvere eleverådet i de sakene som virkelig påvirker skolehverdagen og elevenes læringsmiljø, kan eleverådet bli en frittsvevende satellitt uten reell innflytelse.

Eleveråd kan altså risikere å bli demokrati/medvirkning på andres premisser, innenfor det rom som den reelle makten på skolene velger å gi dem. Spørsmålet blir da om det er det mulig å ta seg rom, skape seg rom, melde seg på i viktige prosesser? Vi ser eksempler på at det er mulig, men det fordrer fortsatt at skolens ledelse tar imot dem. Ledelsen må ha tro på at elever, gjennom eleveråd, kan spille en reell rolle i utviklingen av en bedre skole, dette må være motivasjonen. Et ønske om å være "snill" eller gi elevene trening i demokrati, gir alene ikke sterk nok forankring i skolens kjerneaktiviteter.

Videre er eleveråd et sårbart redskap, fordi det pr definisjon er et organ med mye utskiftinger. I eleveråds natur ligger det at medlemmer skifter med relativt korte mellomrom. Dette kan bidra til gjøre det vanskelig å etablere stabilitet, erfaring forsvinner nødvendigvis ut av eleverådet, og man kan ha problemer med å etablere stabile relasjoner til skolens ledelse over tid. Skoleledelsen rapporterer ofte om store forskjeller i eleverådets funksjon, fra år til år, og kobler dette gjerne mot personer, "det året hadde vi en veldig bra eleverådsleder" blir gjerne en forklaring på disse variasjonene. Dette er nok ofte riktig, arbeidet blir ofte personavhengig. Det er derfor en utfordring for flere å utvikle eleveråd som i større grad kan fungere kontinuerlig, uavhengig av de personene som sitter der til enhver tid.

Hvis skolen på systemnivå definerer en klar og reell rolle for eleverådet, og et veletablert system for oppfølging og erfaringsoverføring, blir systemet mindre sårbart for personendringer. Både eleverådene sjøl og skolens ledelse må ha en bevisst strategi for maktoverføring fra ett eleveråd til det neste. Her kan også elevorganisasjonen spille en rolle, som pådriver og kontinuitetsskaper.

6.6 Demokratikunnskap er makt

Mangel på kunnskap og informasjon om hva det vil innebære og sitte i eleveråd ble fremhevet av mange av elevene som årsak til at de er usikker på å stille til valg. Både på ungdomskolen og på videregående skolen var denne usikkerheten hos elevene knyttet til spørsmålet om hvor mye tid eleverådsarbeidet kan ta. På dette området ser vi helt klart behov for økt kunnskap og informasjon til elevene.

Det kan synes som om det er lite fokus på demokratiopplæringen knyttet til eleverådsarbeid i videregående skole. Kanskje tar en i for stor grad gitt at elever i videregående kan så mye om dette fra før. Selv om elever i videregående har kjennskap til eleveråd fra barne- og ungdomsskole, kan det virke som det fortsatt er behov for demokratiopplæring i videregående skole. Elevene vi intervjuet i videregående etterspør mer informasjon og kunnskap om hvilke muligheter for innflytelse som faktisk finnes. Manglende engasjement kan mange ganger skyldes manglende informasjon og kunnskap.

Vi finner at når tid til eleverådsarbeid lett blir en salderingspost på elevenes tidskonto i videregående skole så handler kanskje dette om at dette i stor grad fremstår som noe frivillig og

idealistisk? Når elever i videregående samtidig kan møte lærere som på mange måter signaliserer at elevrådsarbeid ikke er så viktig, og at det i hvert fall ikke er så viktig som "mitt fag", da er det kanskje ikke så underlig om elevrådsarbeidet blir preget av lite informasjon og lav status?

6.7 Elevrådsarbeid i tidskonflikt

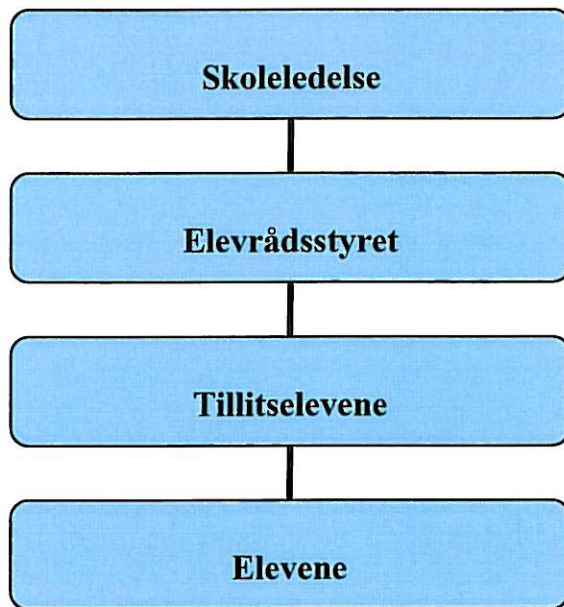
Både i ungdomskolen og i videregående ser vi at elevrådsarbeid kan ta mye tid. At elevrådsarbeid kan komme i konflikt med skolearbeid er en problemstilling mange av elevene er opptatt av. Selv om enkelte tillitsvalgte sa at de opplevde elevrådsarbeid som både lærerrikt og utviklende så ga få av elevene, vi snakket med, i uttrykk for at de så på dette arbeidet som kunnskapsberikende. Innsikt og erfaring i organisering og demokratiske prosesser oppleves tydeligvis ikke som kunnskap som etterspørres på prøver og eksamener i skolen.

Det kan synes som om sterkt fokus og gode læringsresultater og karakterer både i ungdomskole og ikke minst i videregående skole setter elevrådsarbeidet i tidskonflikt med skolearbeid. Et velfungerende elevråd og elevstyre må nødvendigvis bruke en del tid som tillitsvalgte. Det vi ser er at når det er få personer som engasjerer seg så får også disse personene svært mye å gjøre. Slik kan det også lett oppstå et inntrykk i den øvrige elevmassen om at det å være tillitsvalgt tar svært mye tid. På denne måten kan dette bli en ganske selvforsterkende prosess der andelen elever som ønsker å bli valgt som tillitsvalgt går ned og motvilligheten mot elevrådsarbeidet øker.

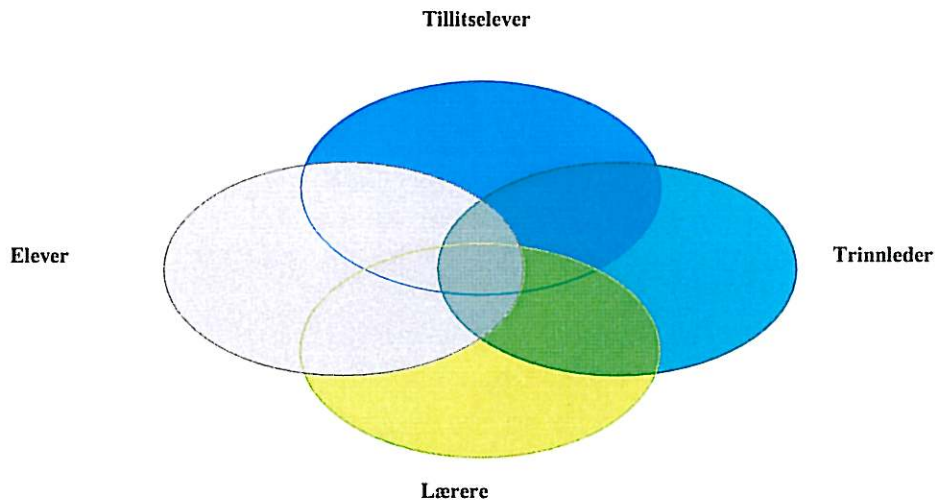
6.8 Et utvidet elevdemokrati – noen avsluttende refleksjoner

Med bakgrunn i vår studie, vil vi argumentere for at et godt fungerende elevdemokrati og elevråd ikke bare forutsetter engasjerte og godt skolerte tillitsvalgte. Det forutsetter også en skolert og engasjert elevmasse. For å oppnå dette vil det være avgjørende at elevrådsarbeidet er organisert på en slik måte at det både fanger opp saker lokalt og saker på overordnet sentralt nivå i skolen. Ulike organisasjonsmodeller kan være hensiktsmessige, men de må ivareta elevenes behov for informasjon og innsikt. Samtidig må de tillitsvalgtes status økes slik at det blir attraktivt å inneha en slik posisjon. Spesielt finner vi at utfordringene er store i videregående skole på dette området og vi finner at skoleledere etterlyser sterkere overordna føringer for dette enn hva Kunnskapsløftet i dag gir. Overordna føringer som i større grad legitimerer viktigheten av å bruke tid, plass og ressurser på inkludere elevperspektivet i utviklingen av skolen, kan også gi tillitsvalgte og elevrådsarbeid økt anerkjennelse og status.

Elevdemokrati gjennom elevråd er på mange måter mer preget av at aktørene skal bruke de rette kanalene og gå den rette veien i systemene, enn elevmedvirkning som kan foregå på en mer uformell måte. Figur 2. skisserer den formelle, elevrådsveien til elevmedvirkning.

Figur 2. Modell for Elevdemokrati

Deler vi inn skolen i tre nivåer kan vi se det slik at vi har skoleledelse, elevrådsstyret og elevene. Elevrådsstyret blir i så måte et mellomledd mellom ledelsen og elevene, og det er viktig at elevrådsstyret har god kontakt med de to andre gruppene for å kunne utøve sin rolle. Det vi ser på caseskolene, men kanskje spesielt på den videregående skolen, er at forholdet mellom skoleledelse og elevrådsstyret er tett, mens forholdet mellom elevrådsstyret og elevene er svakt. Dette skyldes slik vi ser det hovedsakelig strukturelle forhold ved skolen som ikke legger opp til obligatoriske møter mellom tillitselever og klassen. Slik sett er det viktig med møtearenaer for elevene og de som skal representere dem i møte med ledelsen for å få denne delen til å fungere. For forholdet mellom elevrådsstyret og skoleledelsen er det viktig med en interessert og involverende ledelse som tar elevrådsstyret alvorlig og sørger for at de får delta i de aktuelle fora. Skoleledelsen fungerer i så måte som en gatekeeper og har mye makt i forhold til hvilke fora elevrådsstyret får innpass i og ikke.

Figur 3. Elevmedvirkning i undervisningssituasjonen

Når det gjelder elevmedvirkning i den daglige skolehverdagen kan dette bedre illustreres med Figur 3. På klasse og trinnivå foregår elevmedvirkning ved at elevene snakker med tillits elever og lærere, som videre tar problemer opp med trinnleder og sammen løser de eventuelle problemer. Elevmedvirkningen på dette nivået skjer nok både formelt og uformelt fordi forholdet mellom de ulike partene er tett. Dialogen kan være åpen, uten at den trenger å gå veien fra elever gjennom tillits elever og trinnleder til lærerne. Men det er viktig å ha denne muligheten om en elev ikke skulle føle seg komfortabel med å ta opp en sak. Faste møter mellom trinnleder og tillits elever er også positivt for informasjonsspredning og elevenes mulighet til å påvirke sin egen skolehverdag.

Det sentrale poenget er at elevdemokrati hele tiden må utvikles parallelt på ulike arenaer, i velfungerende elevråd, og direkte i skolehverdagen. Den ene arenaen kan aldri helt ut erstatte den andre. Derimot kan den ene arenaen for medvirkning styrke den andre. Et velfungerende elevråd kan både bidra til at skolen utvikler rutiner og tradisjon for et læringsmiljø preget av reell medbestemmelse, og gi elevgruppen større forståelse for betydningen av medvirking. Gjennom å være vant til et fungerende direkte demokrati i skolehverdagen, vil større elevgrupper også få en større forståelse for og tro på at det er mulig å påvirke de større, mer prinsipielle sakene i skolen gjennom elevråds og det representative demokratis kanaler i organisasjonen. Økt bevissthet om ulike kanaler for medvirkning er uansett en nøkkelfaktor i styrking både av elevråd og elevmedvirking generelt i skolen.

Litteratur:

Hernes, G. (1975). Makt og avmakt. En begrepsanalyse

Prout, A. (2003). 'Participation, Policy and the Changing Conditions of Childhood' in C. Hallet, and A. Prout (ed.) *Hearing the Voices of Children*. London: Routledge.

Rørvik, Kjell Arne (1998): 'Moderne organisasjoner - trender i organisasjonstenkingen ved tusenårsskiftet. Om hvordan organisasjonsmodeller brer seg som "moter" fra privat til offentlig sektor'. ISBN 82-7674-315-3

Thagaard, Tove: *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget, Bergen 1998

Yin, Robert.K (1984) 'Case study research Design and methods' SAGE